

HEROVERWEGINGSONDERZOEK

RAPPORT VAN DE HEROVERWEGINGSWERKGROEP
TECHNISCHE ONTWIKKELINGSKREDIETEN

BEGROTINGSVOORBEREIDING 1990
DEELRAPPORT NR. 5

RAPPORT VAN DE HEROVERWEGINGSWERKGROEP TECHNISCHE
ONTWIKKELINGSKREDIETEN

maart 1989

Samenvatting

1. Beschrijving van het bestaande beleid	01
2. Beleidsvarianten	04
Overzichtstabel	06

Rapport van de Heroverwegingswerkgroep Technische Ontwikkelingskrediet

<u>I</u>	<u>Beleidsbeschrijving Technische Ontwikkelingskredieten</u>	1
1.1	Beschrijving van de regeling	1
1.2	Plaats van het TOK in het instrumentarium voor technologiebeleid	1
1.3	Ontwikkelingsactiviteiten	2
1.4	Doeleinden TOK	4
1.5	Recente aanpassingen	5
2.	<u>Ontwikkeling van arbeidsvriendelijke en milieuvriendelijke technologie</u>	5
3.	<u>Kosten en baten van het TOK</u>	6
3.1	Uitgaven	6
3.2	Inkomsten	8
3.3	IJkpunt	9
3.4	Effectiviteit	10
4.	<u>Ontwikkelingen rond het TOK</u>	11
4.1	Commissie Dekker	11
4.2	Ontwikkeling in belangstelling	11
4.3	Internationale aspecten	12

II Beleidsvarianten

2.1	Inleiding	13
2.2	Varianten	15
2.2.a	Gemengdkrediet-variant	15
2.2.b	Garantievariant	18
2.2.c	Subsidievariant	23
2.2.d	Subsidie-kredietvariant	27
2.2.e	Doelgroepvariant	30
2.2.f	Min -20%-variant	34
2.2.g	Nulvariant	38
2.2.h	Fiscale variant	41
2.3	Tenslotte	46

Bijlage 1

Regeling technische ontwikkelingskredieten 1987

Bijlage 2

Verdeling toezeggingen naar bedrijfstak

Bijlage 3

Internationale vergelijking van instrumenten gericht op R.en D. in het bedrijfsleven

Bijlage 4

Samenstelling van de werkgroep

Samenvatting

1. Beschrijving van het bestaande beleid

1.1 Inleiding

Het Technisch Ontwikkelingskrediet (TOK) is een uit 1954 daterend instrument waarmee de overheid beoogt ontwikkelingsactiviteiten in het bedrijfsleven te stimuleren. Het TOK richt zich binnen het totale instrumentarium voor technologiebeleid op een tamelijk dicht bij de markt gelegen deel van het kennistraject. Van de met de PBIS te stimuleren projectsoorten liggen haalbaarheids- en onderzoekprojecten dichter bij het fundamentele onderzoek en slechts demonstratieprojecten dichter bij de marktintroductie. Overigens onderscheidt het TOK zich van de PBIS* door zijn generieke karakter; het richt zich niet op een beperkt aantal technologiegebieden maar is, evenals de INSTIR**, toegankelijk voor ontwikkelingsprojecten op alle terreinen.

Met het TOK wordt ontwikkelingswerk gestimuleerd door per project een krediet beschikbaar te stellen ter dekking van ten hoogste 60% van de projectkosten. Het krediet dient in principe binnen 15 jaar na het beëindigen van het ontwikkelingsproject terugbetaald te worden, waarbij de uit het project voortvloeiende omzet als maatstaf voor het aflossingsschema geldt. Ingeval het project technisch dan wel commercieel zonder succes blijft vervalt de plicht het (restant van het) krediet af te lossen.

Over het krediet is een samengestelde rente van 5% per jaar verschuldigd die aan het eind van ieder jaar rentedragend wordt bijgeschreven bij de hoofdsom.

In de in 1986 gepubliceerde artikelsgewijze regeling van het TOK is bepaald dat bedrijven met wereldwijd meer dan 20.000 werknemers niet langer in aanmerking voor een TOK komen. Eveneens is toen het maximum krediet dat jaarlijks aan een ondernemer beschikbaar wordt gesteld beperkt tot f 25 mln.

De behandeling van aanvragen en van lopende projecten is in handen van StIPT, het uitvoeringsorgaan van het ministerie van Economische Zaken voor technologiebeleid. Een belangrijke adviserende rol bij het toekennen van nieuwe ontwikkelingskredieten speelt de Ontwikkelingsraad, een onafhankelijk college waarin vier niet-ambtelijke deskundigen zitting hebben.

Het TOK is gericht op het overwinnen van problemen die bedrijven kunnen belemeren bij het uitvoeren van perspectiefrijke doch riskante ontwikkelingsactiviteiten. Het probeert dat op drie manieren te doen:

- door een substantieel deel van de projectkosten te financieren via het krediet, met name ten behoeve van projecten die anders niet of met vertraging uitgevoerd zouden worden;
- door te delen in het risico dat de ondernemer met het project loopt: bij technisch dan wel commercieel mislukken van het project vervalt de plicht om het (restant van) het krediet af te betalen;

* PBIS=Programmatische Bedrijfsgerichte Technologiestimulering

**INSTIR=Innovatiestimuleringsregeling

- door kredietaanvragers van een advies omtrent de kwaliteit van door hen ingediende projectvoorstellen te voorzien.

Het jaarbudget op verplichtingenbasis voor het TOK is recentelijk fors ingekrompen van f 178 mln. tot f 100 mln. Sinds 1987 is f 10 mln. extra afgesplitst voor de ondersteuning van projecten op het gebied van defensietechnologie (Codema). Vanaf 1989 is in de begroting en de meerjarenramingen van het Ministerie van Economische Zaken voor kredieten een bedrag van f 89,5 mln. per jaar aan verplichtingen voorzien.

1.2 Milieuvriendelijke en arbeidsvriendelijke technologie

Behalve het TOK bestonden er andere instrumenten ter stimulering van ontwikkelingsactiviteiten in het bedrijfsleven.

In het TOK zelf was tot eind 1988 tijdelijk de Subsidieregeling arbeidsvriendelijke produktiemiddelen opgenomen. Op grond hiervan konden ondernemers die een TOK ontvingen in aanmerking komen voor aanvullende subsidie wanneer het project aan een aantal aanvullende eisen voldeed met betrekking tot het arbeidsvriendelijke karakter van de ontwikkeling in kwestie.

Los van de TOK-regeling werd ook de ontwikkeling en toepassing van milieuvriendelijke technologie gestimuleerd. Van 1982 tot en met 1988 gebeurde dit in de Stimuleringsregeling ontwikkelings- en demonstratieprojecten milieuvriendelijke technologie, die door de ministers van VROM en Economische Zaken uitgevoerd werd. Na het intrekken van deze regeling op 20 december 1988 is door de minister van VROM de Stimuleringsregeling Milieutechnologie ingesteld.

De invoering door de minister van Economische Zaken van een stimuleringsregeling voor de marktintroductie van milieuapparatuur is in verband met deze heroverwegingsoperatie uitgesteld.

1.3 Kosten en baten van het TOK

Na een daling in de loop van de jaren tachtig is het aantal aanvragen en toekenningen van ontwikkelingskredieten in 1988 weer toegenomen tot 105 respectievelijk 68. Het budget voor dat jaar -f 89,5 mln. op verplichtingenbasis- is daarmee geheel uitgeput.

Op kasbasis luiden meerjarenramingen voor uitgaven voor kredieten en uitvoering van de regeling als volgt (in f mln.):

1989	1990	1991	1992	1993
64,3	73,7	93,9	99,1	125,4

Het voor uitgaven geraamde bedrag in 1993 van f 125,4 mln. is in dit heroverwegingsrapport het ijkpunt. Aangezien dit een kasbedrag is dat voortvloeit uit verplichtingen die gedurende vele voorgaande jaren zijn aangegaan kunnen besparingen ten opzichte van het ijkpunt slechts tot stand komen door de verplichtingen vanaf 1990 zeer fors te verlagen.

Het budgettaire beeld van het TOK wordt niet alleen gevormd door de uitgaven die met het instrument gemeoid zijn maar ook door de inkomsten

voortvloeiend uit aflossingen op eerder verstrekte kredieten. Deze belopen in de regel zo'n 40% van de kredieten waarop ze betrekking hebben. Het is inherent aan een instrument als het TOK, dat immers gericht is op het ondersteunen van 'risicovolle' projecten, dat een deel daarvan mislukt en dus ook niet tot (volledige) terugbetaling zal leiden.

Hoewel de aflossingen niet betrokken zijn in de vaststelling van het ijkpunt zijn zij toch van belang voor het beoordelen van de financiële en beleidsmatige mérites van zowel het huidige instrument als de te bespreken varianten.

In de meerjarenramingen zijn de aflossingen op ontwikkelingskredieten als volgt geraamd (in f mln.):

1989	1990	1991	1992	1993
55,0	60,0	50,0	57,5	42,5

In de jaren na 1993 valt op reeds verstrekte kredieten nog een bedrag van circa f 300 mln. aan aflossingen te verwachten.

1.4 Effectiviteit

Het is mogelijk de inkomsten- en uitgavencijfers te relateren aan het innovatiegedrag van bedrijven en de economie in ruimere zin.

Gaat men uit van een kredietpercentage van 50 dan leidt het TOK tot een ontwikkelingsinspanning van twee maal het aan kredieten verstrekte bedrag. In 1988 kwam dit neer op een totaal van f 117 mln., ofwel zo'n 9% van de R&D-uitgaven van bedrijven die in principe voor een TOK in aanmerking komen.

In hetzelfde jaar bedroeg de met TOK-projecten samenhangende omzet zo'n f 900 mln., gegeven de gerealiseerde terugbetalingen van f 45 mln en de ervaringsregel dat de aflossing circa 5% van de gegenereerde omzet bedraagt.

Overigens zijn deze twee grootheden geen absolute maten voor de effectiviteit van het TOK; een deel van de ontwikkelingsinspanning en de omzet zou immers ook zonder de kredieten wel tot stand zijn gekomen.

1.5 Ontwikkelingen rond het TOK

In het door het kabinet onderschreven rapport 'Wissel tussen kennis en markt' van de Adviescommissie voor de uitbouw van het technologiebeleid zou stimulering van technologische ontwikkelingen vooral in het dicht bij de markt gelegen deel van het kennistraject moeten plaatsvinden.

In dit kader bepleit de commissie een intensivering van het TOK.

In internationaal verband is het van belang dat de Europese Commissie de minister van Economische Zaken verzocht heeft maatregelen te nemen waardoor de steunintensiteit van het TOK afneemt. De Commissie acht het instrument niet geheel in lijn met het R&D-steunkader.

Relevant is verder de wijze waarop in ons omringende landen ontwikkelingsactiviteiten worden gestimuleerd. In een aantal gevallen gebeurt

dit door middel van instrumenten die zich op R&D-activiteiten in het algemeen richten. Ook vindt ondersteuning langs fiscale weg plaats.

2. De beleidsvarianten

2.1 Inleiding

In dit rapport zijn acht beleidsvarianten ontwikkeld waarmee de belangrijkste alternatieven ten opzichte van het huidige TOK in kaart zijn gebracht.

Vijf van deze varianten behelzen met name een andere vormgeving van het instrument; twee ervan zijn ontwikkeld om de effecten van besparing op, respectievelijk afschaffing van, het instrument in kaart te brengen, en bij de laatste wordt bezien welke aspecten er zitten aan inbedding van het instrument in de fiscaliteit.

Bij elke variant komen de gevolgen ervan voor de overheid en voor het -aanvragende- bedrijfsleven ter sprake. Deze zijn toegespitst op de in 1.1. genoemde functies van het instrument (financiering, risicodeling en advisering) en op de doelmatigheid.

2.2 De varianten

Binnen de eerste vijf varianten blijft de gemengd kredietvariant het dichtst bij het huidige TOK. Bij deze variant zou de risicodragende kredietvorm plaats maken voor een krediet dat voor een deel risicodragend is en voor een ander deel altijd terugbetaald moet worden. Een voordeel ervan is dat de doelmatigheid voor de overheid groter is dan bij het huidige TOK -de terugbetalingen nemen op termijn toe-; daar staat tegenover dat het voor het TOK essentiële risicodragende element wat naar de achtergrond verdwijnt.

Bij de garantievariant wordt de bancaire functie, die nu door de overheid wordt vervuld, uitbesteed aan een of meer externe financiers. De overheid zou met kredietgaranties het risico dat de financier daarmee loopt sterk verkleinen of geheel wegnemen.

Deze variant lijkt met name op de aspecten financieringsfunctie, risicodelingsfunctie en doelmatigheid negatief uit te pakken voor het bedrijfsleven terwijl ook de doelmatigheid voor de overheid er niet bij wint. Overigens zijn precieze gevolgen van deze variant niet te beschrijven zolang met de externe financier niet is overeengekomen op welke wijze en onder welke voorwaarde hij de kredieten zou gaan verstrekken.

Een derde variant is die waarbij het krediet vervangen zou worden door een -lagere- subsidie. Zowel vanuit de optiek van de overheid als vanuit die van het bedrijfsleven resulteert deze variant in een verminderd verwezenlijken van de financierings- en de risicodelingsfunctie; wel is een uitbreiding van het bereik van de adviseringsfunctie mogelijk. Een subsidievariant is voor het bedrijfsleven relatief doelmatig, voor de overheid heeft hij wat dat betreft zowel plus- als minpunten.

Als vierde mogelijkheid wordt genoemd het verstrekken van een subsidie met daarboven een krediet dat altijd, ongeacht eventueel mislukken van het project, terugbetaald dient te worden. Deze variant versterkt -zij het indirect- de financieringsfunctie van het instrument voor het bedrijfsleven. De variant is voor zowel overheid als bedrijfsleven doelmatiger en werkt voor beide partijen positief uit op de risicodelingsfunctie.

De laatste variant die vooral op een beleidsmatige verandering georiënteerd is is de doelgroep-variant. Bij deze optie zou het TOK-instrument nog slechts openstaan voor projecten van middelgrote en kleine bedrijven, of voor projecten op enkele geselecteerde technologiegebieden. Voor het bedrijfsleven zou dit betekenen dat een deel van de huidige gebruikers van de regeling uitgesloten wordt. Voor de overheid betekent dit eveneens dat de financierings- en risicodelingsfuncties een minder breed bereik krijgen. Wel kan vanuit overheidsop-tiek de regeling bij deze variant aan doelmatigheid winnen.

Bij de besparingsvarianten moet om een besparing van 20% ten opzichte van het ijkpunt te verwezenlijken de committeringsruimte met ingang van 1990 met ongeveer de helft worden teruggebracht. Bij de nulvariant verdwijnt deze ruimte geheel. Dit heeft zowel voor de overheid als voor het bedrijfsleven een negatief effect voor de financierings- en de risicodelingsfunctie; de beschikbaarheid van risicodragend kapitaal loopt terug. De min 20%-variant leidt er bovendien toe dat voor het bedrijfsleven de kans dat een project (snel) gehonoreerd wordt daalt. Voor de overheid betekent de variant dat de projectportefeuille kleiner wordt zonder dat de uitvoeringslasten evenredig afnemen. De nulvariant heeft voor de overheid als effect dat het totale beleids-instrumentarium en de bijbehorende regelgeving in omvang afnemen.

De fiscale variant -de uitkering van het krediet via een belastingaf-trek in de vpb-sfeer laten verlopen- is vergeleken met het huidige TOK ondoelmatig; voor de overheid omdat de regelgeving in omvang en complexiteit toeneemt zonder dat het instrument wezenlijk verandert, en voor het bedrijfsleven omdat dit met een extra actor -de belasting-dienst- te maken krijgt.

Vermeldenswaard is dat een aantal varianten de bezwaren van de Europese Commissie tegen de steunintensiteit van het huidige TOK kan onder-vangen. Dit betreft de gemengd kredietvariant, de garan-tievariant, de subsidievariant, de subsidie-kredietvariant en uiteraard de nulvariant.

Overigens is het aantal varianten nog uit te breiden door aspecten van verschillende varianten te combineren.

Overzichtstabel

	gemengd krediet- variant	garantie variant	subsidie variant	subsidie- krediet- variant	doelgroep variant	min-20%- variant	nulvariant	fiscale variant
--	--------------------------------	---------------------	---------------------	----------------------------------	----------------------	---------------------	------------	--------------------

GEVOLGEN VOOR OVERHEID

financieringsfunctie	0	0	-	0	-	-	--	0
risicodelingsfunctie	-	0	--	-	-	0	--	0
doelmatigheid	+	-	-/+	+	+	-/+	+	--
adviseringsfunctie	0	0	-/+	0	-/+	0	--	0

GEVOLGEN VOOR HET
BEDRIJFSLEVEN

financieringsfunctie	0	0	-	-/+	-	-	--	-
risicodelingsfunctie	-	-	-	-/+	-	-	--	0
doelmatigheid	0	-	++	+	0	-	-	--
adviseringsfunctie	0	-	+	0	-	0	-	0

0 = geen verandering t.o.v. huidige TOK
 + = positieve verandering t.o.v. huidige TOK
 ++ = sterk positieve verandering t.o.v. huidige TOK
 - = negatieve verandering t.o.v. huidige TOK
 -- = sterk negatieve verandering t.o.v. huidige TOK
 -/+ = er zijn zowel positieve als negatieve veranderingen t.o.v. huidige TOK

Rapport van de Heroverwegingswerkgroep Technisch Ontwikkelingskrediet

I. Beleidsbeschrijving Technisch Ontwikkelingskrediet

1.1 Beschrijving van de regeling

Het Technisch Ontwikkelingskrediet (TOK) behoort tot de oudste instrumenten om technologische ontwikkelingen in het bedrijfsleven vanuit de overheid te stimuleren; de regeling dateert van 1954. Lange tijd heeft het TOK bestaan zonder gebaseerd te zijn op een formele regeling. Eerst in 1986 is voor deze faciliteit in het kader van de stroomlijning van het steuninstrumentarium van Economische Zaken een regeling vastgesteld, gepubliceerd in Staatscourant nr. 241 van 12 december 1986 (Bijlage 1).

1.2 Plaats van het TOK in het instrumentarium voor technologiebeleid

Een belangrijk indelingscriterium voor de diverse beleidsinstrumenten waarmee het ministerie van Economische Zaken onderzoek en ontwikkeling in het bedrijfsleven stimuleert is dat naar plaats op het kennistraject. De fase het dichtst bij het fundamentele onderzoek gelegen is die van haalbaarheidsonderzoek naar toepassingsmogelijkheden van basiskennis. Hierna volgt het onderzoek waarin precompetitieve kennis daadwerkelijk wordt vertaald naar toepassingsmogelijkheden, vervolgens de ontwikkelingsfase waarin een produkt, dienst of produktiewijze wordt ontwikkeld, en uiteindelijk de demonstratie- en marktintroductiefase.

Naast deze indeling naar plaats op het kennistraject kunnen de instrumenten ook onderscheiden worden naar hun generieke dan wel specifieke karakter. Hierbij gaat het er om of een faciliteit slechts openstaat voor R&D-activiteiten op geselecteerde technologiegebieden of voor activiteiten op alle terreinen.

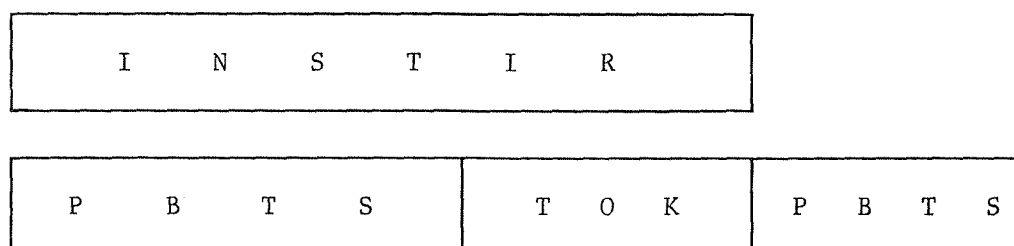
Het meest omvattende instrument is de Subsidieregeling innovatiestimulering (INSTIR). Deze regeling voorziet in een overheidsbijdrage in de loonkosten van speur- en ontwikkelingswerk van ondernemingen, zonder daarbij te onderscheiden naar technologiegebied of naar plaats op het kennistraject. Voor de INSTIR, die vooralsnog loopt van 1984 tot en met 1989, is een budget van f 1,25 mld. voor het totaal van deze periode beschikbaar.

Het technisch ontwikkelingskrediet is ook een generiek instrument, maar het is beperkt tot de ontwikkelingsfase in het kennistraject. Voor het bevorderen van onderzoek op enkele geselecteerde technologiegebieden is de Programmatische Bedrijfsgerichte Technologiestimulering (PBTS) ingesteld. De PBTS bestrijkt verschillende fasen van het kennistraject: er zijn PBTS-haalbaarheidsprojecten, -onderzoekprojecten, en demonstratieprojecten. De technologiegebieden waarvoor de PBTS in 1988 was opengesteld waren informatietechnologie, biotechnologie, materiaaltechnologie en medische technologie.

Hieronder is de systematiek van het instrumentarium voor technologie-stimulering in het bedrijfsleven nog eens in beeld gebracht.

figuur 1

haalbaarheid onderzoek ontwikkeling demonstratie

Met deze faciliteiten is een instrumentenmix gevormd met een sterk generiek karakter. In aanvulling op de zuiver generieke instrumenten (INSTIR en TOK) wordt met de PBTS een meer gerichte stimulering bereikt.

1.3 Ontwikkelingsactiviteiten

Het TOK richt zich binnen het beleidsinstrumentarium dus op het bevorderen van ontwikkelingsactiviteiten. In de regeling is een ontwikkelingsproject omschreven als "een creatieve, systematische activiteit die erop gericht is de resultaten van eigen of andermans speurwerk te gebruiken om voor Nederland technisch nieuwe produkten, technisch nieuwe werkwijzen of nieuwe diensten dan wel onderdelen daarvan te ontwikkelen en waaraan meer dan normale technische en daaruit voortvloeiende financiële risico's verbonden zijn."

In het TOK wordt dit soort activiteiten gestimuleerd door per project een krediet beschikbaar te stellen ter dekking van een gedeelte van de projectkosten. Hieronder vallen onder meer loonkosten, materiaal-kosten, investeringskosten die speciaal voor het project worden gedaan, exploitatiekosten van machines en apparatuur, kosten voor octrooiverwerving, van beproevingen, en van een prototype of nul-serie.

De hoogte van het te verstrekken krediet bedroeg aanvankelijk maximaal 70% van de in aanmerking komende projectkosten, maar naar aanleiding van het invoeren van de INSTIR is dit percentage in 1984 teruggebracht naar 60. In de praktijk ligt het kredietpercentage overigens doorgaans lager. Uit de TOK-jaarrapporten t/m 1987 blijkt dat het gemiddelde kredietpercentage nog geen 40%¹⁾ van de totale projectkosten bedroeg. In 1988 is het kredietpercentage opgelopen tot meer dan 50%.

Voor het verkrijgen van een TOK dient een ondernemer een aanvraag in te dienen bij het ministerie van Economische Zaken, sinds mei 1988 bij StiPT, het uitvoeringsorgaan voor technologiebeleid van het ministerie. Deze aanvraag dient zowel in te gaan op technische als commerciële aspecten van het project en moet vergezeld gaan van gegevens over de financiële positie van de onderneming (jaarstukken). Voor de behandeling van aanvragen schakelt StiPT veelal externe instanties in zoals CIVI, TNO of het Centrum voor Micro-Electronica. Alle aanvragen worden vervolgens voor advies omtrent alle relevante aspecten voorgelegd aan de Ontwikkelingsraad, een onafhankelijk college waarin vier niet-ambtelijke deskundigen zitting hebben. Aan adviezen van deze raad wordt met het oog op het streven naar grotere objectiviteit van de beleidsuitvoering groot belang toegekend; in principe worden deze ook altijd opgevolgd.

In de regeling is voorzien in een behandelingsperiode van zes maanden, eventueel met twee maanden te verlengen. In 1987, het laatste jaar dat de aanvragen nog door DG Industrie en Regionaal beleid van het ministerie van Economische Zaken behandeld werden, bedroeg de gemiddelde behandelingsduur van een aanvraag 7,7 maanden (bron:

¹⁾ Dit relatief lage percentage wordt veroorzaakt door enkele grote projecten waar een lager kredietpercentage (25%) is toegepast.

Ministerie van EZ, Jaarverslag TOK 1987, blz. 7). Dit werd door ondernemers als te lang ervaren. De schattingen wijzen uit dat sinds de uitvoering van het instrument bij StiPT berust de behandelingstijd verkort is tot vijf maanden.

Over het verstrekte krediet is een samengestelde rente van 5% per jaar verschuldigd die aan het eind van ieder jaar rentedragend wordt bijgeschreven bij de hoofdsom. Dit betekent, afhankelijk van de rentestand op enig moment, een groter of kleiner voordeel.

Het krediet dient in principe binnen 15 jaar na het beëindigen van het ontwikkelingsproject terugbetaald te worden, waarbij de uit het project voortvloeiende omzet als maatstaf voor het aflossingsschema geldt. Ingeval het project technisch dan wel commercieel zonder succes blijft vervalt de plicht het (restant van het) krediet af te lossen.

In bijlage 2 wordt een overzicht gegeven van de verdeling van toezeggingen naar bedrijfstak en bedrijfsgrootte van de aanvragende bedrijven.

1.4 Doeleinden TOK

Het technisch ontwikkelingskrediet is gericht op het overwinnen van een aantal problemen die bedrijven kunnen belemmeren bij het uitvoeren van perspectiefrijke doch riskante ontwikkelingsactiviteiten. Een belangrijke doelstelling van het TOK in dit verband is het verlagen van de financiële drempel die het ondernemen van ontwikkelingsactiviteiten vaak bemoeilijkt.

Veel vooral kleinere bedrijven hebben slechts beperkte mogelijkheden voor projectfinanciering. De financiële inspanning vereist om ontwikkelingswerk te verrichten gaat dan vaak de draagkracht van de onderneming te boven, waardoor talloze goede ideeën niet verder komen dan de tekentafel. Een belangrijke functie van het TOK is het verlagen van deze financiële barrière; bedrijven kunnen op de regeling een beroep doen voor ondersteuning van ontwikkelingsactiviteiten die zonder die steun niet of met belangrijke vertraging uitgevoerd zouden worden.

Hiernaast is het risicodelende aspect van het TOK van groot belang. Het feit dat indien het project mislukt de plicht om het (restant van) het krediet af te lossen komt te vervallen betekent dat de financiële risico's van gedurfd innovatief gedrag niet langer alleen bij de ondernemer liggen.

Tot slot functioneert het TOK ook als adviseringsinstrument ten behoeve van bedrijven die een beroep op de regeling doen. Bij de projectbeoordeling verwerft de aanvrager immers een uitspraak van externe experts over kwaliteit en haalbaarheid van zijn voorgenomen ontwikkelingsactiviteiten, hetgeen hem ook ten goede komt wanneer het project wordt afgewezen.

1.5. Recente aanpassingen

In de in 1986 gepubliceerde regeling is bepaald dat bedrijven met meer dan 20.000 werknemers wereldwijd niet langer een beroep kunnen doen op de TOK-regeling. Eveneens nieuw in de regeling was het maximum van f 25 mln. dat jaarlijks aan een ondernemer beschikbaar kan worden gesteld.

Deze aanpassingen leidden ertoe dat het jaarbudget op verplichtingenbasis structureel werd teruggebracht van f 178 mln. tot f 100 mln. Sinds 1987 is f 10 mln. extra afgesplitst voor de ondersteuning van projecten op het gebied van de defensietechnologie (Codema), waarvoor de aanvragen samen met het ministerie van Defensie worden beoordeeld. Vanaf 1989 is in de begroting en de meerjarenramingen van het ministerie van Economische Zaken voor het TOK op verplichtingenbasis een bedrag van f 89,5 mln. per jaar voorzien.

2. Ontwikkeling van arbeidsvriendelijke en milieuvriendelijke technologie

Naast de zojuist beschreven TOK-regeling is er nog een tweetal instrumenten om ontwikkelingsactiviteiten in het bedrijfsleven financieel te stimuleren. In het TOK-instrument zelf is een tijdelijke regeling opgenomen op grond waarvan ondernemers in aanvulling op een toegekend ontwikkelingskrediet in aanmerking kunnen komen voor een subsidie indien het project aan een aantal aanvullende eisen voldoet.

Deze eisen hebben betrekking op het arbeidsvriendelijke karakter van de ontwikkeling en liggen op het terrein van geluid, trilling, temperatuur, fysieke belasting, etcetera. De subsidie bedraagt 25% van de geraamde verkoopprijs voor het eerste exemplaar van het produktiemiddel met een maximum van f 50.000, en 25% van de opbrengst voor de ondernemer van volgende exemplaren met een maximum van het subsidiebedrag voor het eerste exemplaar.

Voor de subsidieregeling arbeidsvriendelijke produktiemiddelen was een bedrag van f 5 mln. per jaar uitgetrokken. In 1988 heeft een zevental projecten op grond van deze regeling een subsidie toegekend gekregen; in totaal is een bedrag van f 1,3 mln. toegezegd. De regeling liep tot eind 1988.

Los van de TOK-regeling wordt ook de ontwikkeling en toepassing van milieuvriendelijke technologie gestimuleerd.

Van 1982 tot en met 1988 bestond hiertoe de Stimuleringsregeling ontwikkelings- en demonstratieprojecten milieuvriendelijke technologie (Stcrt. 1982, 167), in het kader waarvan de ministeries van VROM en van EZ bijdroegen in de kosten voor het ontwikkelen en toepassen van milieuvriendelijke technologie. Op 20 december 1988 is het besluit bekend gemaakt deze regeling in te trekken met ingang van 1 januari 1989 (Stcrt. 1988, 252). Dit houdt verband met de inwerkingtreding van de Stimuleringsregeling Milieutechnologie. De invoering van een stimuleringsregeling voor de marktintroductie van milieu-apparatuur binnen de TOK-regeling, die door minister De Korte op 11 februari 1988 is aangekondigd in een mondeling overleg n.a.v. het eindrapport van de commissie Nijman, is uitgesteld in verband met de heroverweging van de regeling.

3. Kosten en baten van het TOK

3.1. Uitgaven

Het aantal aanvragen voor een TOK is van het begin van de jaren tachtig tot 1988 teruggelopen. In 1985 werden in totaal 109 nieuwe aanvragen ingediend. In dat jaar werden er 51 aanvragen toegekend. Voor 1986 waren deze cijfers respectievelijk 84 en 35, voor 1987 80 en 29. In 1988

zijn de aantallen aanvragen en toekenningen toegenomen tot 105 resp. 68. In de begroting van de meerjarenramingen is tot en met 1993 op verplichtingenbasis een bedrag van f 89,5 mln. per jaar vrijgemaakt voor kredieten. In 1988 is dit budget volledig uitgeput.

Op kasbasis zijn in begroting en meerjarenramingen van het ministerie van Economische Zaken (art. 0209.110) de volgende uitgaven geraamd.

(x mln)	<u>1989</u>	<u>1990</u>	<u>1991</u>	<u>1992</u>	<u>1993</u>
	60,0	69,4	89,5	94,6	120,9

Behalve voor de kredieten brengt de TOK-regeling ook uitgaven met zich mee voor de uitvoering van de faciliteit. Het gaat dan om uitgaven aan het ambtelijk apparaat dat zich met de uitvoering bezighoudt, en kosten voor onderzoek ter beoordeling van de kredietaanvragen. Tot mei 1988, toen de uitvoering van de TOK-regeling door het ministerie van Economische Zaken zelf ter hand werd genomen, waren circa 20 mensjaren gemoeid met dit instrument, inclusief administratieve ondersteuning. Bij StiPT zijn sinds mei 1988 14 functionarissen bij het TOK betrokken; bij dit aantal moeten nog verspreid over het ministerie enkele mensjaren geteld worden.

Wat de onderzoekskosten (CIVI, TNO etc.) betreft valt op dat enerzijds het aantal grote en dure onderzoeken afneemt, maar dat anderzijds het aantal onderzoeken in totaal stijgt.

In beschouwing moeten ook de kosten genomen worden die de interne accountantsdienst van Economische Zaken maakt ten behoeve van het TOK. Geschat is dat de uitvoeringslasten de volgende omvang zullen hebben.

	(x mln)	<u>1988</u>	<u>1989</u>	<u>1990</u>	<u>1991</u>	<u>1992</u>	<u>1993</u>
Ambtelijk apparaat		1,9	2,0	2,0	2,1	2,2	2,2
Onderzoekskosten		1,5	2,1	2,1	2,1	2,1	2,1
Accountantsdienst		<u>0,2</u>	<u>0,2</u>	<u>0,2</u>	<u>0,2</u>	<u>0,2</u>	<u>0,2</u>
Totaal		3,6	4,3	4,3	4,4	4,5	4,5

Niet op de Rijksbegroting drukkend maar wel van belang in dit kader zijn de kosten die bedrijven moeten maken om een TOK te verwerven. Deze kosten hebben betrekking op het opstellen van een aanvraag, het inhuren van een accountant en eventueel externe expertise met het oog op de aanvraag, en andere kosten die gemoeid zijn met het doorlopen van de procedure. Deze bedragen variëren, afhankelijk van de grootte en aard van de aanvraag van circa f 1000,- tot circa f 10.000,- per aanvraag (directe kosten).

3.2 Inkomsten

Tegenover kosten gemoeid met de uitvoering van de TOK-regeling staat een bedrag aan afgeloste kredieten en rente daarover. Het is inherent aan een faciliteit als het TOK dat de aflossing geen 100% bedraagt; van projecten met "meer dan normale risico's", die voor een TOK in aanmerking komen, mislukt een zeker percentage geheel of gedeeltelijk.

Analyse van de projectgegevens wijst uit dat de aflossing van kredieten tegenwoordig circa 40% bedraagt. Over kredieten waarvan eind 1987 de 15 jaar waarin het krediet moet zijn afgelost was verstreken is 41,9% terugbetaald.

Het grotere aandeel van succesvolle projecten hangt waarschijnlijk samen met de verbeterde economische situatie, zowel op macro- als op bedrijfsniveau, met een gunstiger klimaat voor innovaties, en met een adequatere selectie en begeleiding van projecten.

Overigens is een hoog aflossingspercentage geen eerste prioriteit voor het TOK. Een zeer hoog slaagpercentage suggereert immers dat teveel projecten zonder groot risico, waarvoor het TOK eigenlijk niet bedoeld is, van de regeling gebruik hebben gemaakt. Verder is het de vraag of een krediet 'mislukt' genoemd mag worden wanneer het niet (geheel) wordt afbetaald. Een belangrijke functie van het TOK is immers het gedeeltelijk overnemen van het financiële risico van de ontwikkeling. Bovendien kan een krediet dat niet afgelost wordt toch succesvol zijn geweest in die zin dat het betrokken bedrijf ervaring heeft kunnen opdoen met projectmatig werken en met het doen van ontwikkelingswerk.

Het inschatten van de aflossingen op ontwikkelingskredieten in een zeker jaar wordt bemoeilijkt door een groot aantal onbekende variabelen die op de aflossing van invloed zijn, zoals het aantal projecten dat technisch slaagt, de tijd die daarmee gemoeid is, het aantal projecten dat commercieel succesvol wordt en de tijd dat ze dat zijn (waarvan de afbetalingstermijn wordt afgeleid). Bij de in de begroting en meerjarencijfers van het ministerie van Economische Zaken geraamde aflossingen in het hierna volgende overzicht moet dientengevolge met een onzekerheidsmarge rekening gehouden worden.

Geraamde aflossingen (art. 0202):

(x mln)	<u>1989</u>	<u>1990</u>	<u>1991</u>	<u>1992</u>	<u>1993</u>
	55,0	60,0	50,0	57,5	42,5

De aflossingen in enig jaar vloeien voort uit kredieten die al een aantal jaren eerder zijn verstrekt. Na 1993 valt nog een bedrag aan aflossingen te verwachten over kredieten die in dat jaar nog niet (geheel) zijn afgelost. Wanneer het aflossingspercentage 40% bedraagt heeft dit bedrag een omvang van ongeveer 300 mln.

3.3. IJkpunt

Het ijkpunt is van belang voor het ontwikkelen van beleidsvarianten. De varianten dienen namelijk te leiden tot besparingen op de in het ijkpunt begrepen uitgaven, dan wel tot additionele niet tot de collectieve lastendruk behorende inkomsten onmiddellijk voortvloeiend uit het aanbod van de uit deze uitgaven gefinancierde voorzieningen. Het ijkpunt is de som van de uitgaven ten behoeve van het TOK in het laatste jaar van de meest recente meerjarenramingen, te weten 1993. Het betreft dus zowel de directe uitgaven (zie pag. 6) als de apparaatskosten (zie pag. 7). Het ijkpunt is derhalve 125,4 mln (120,9 mln + 4,5 mln). Hierbij kan nog het volgende worden opgemerkt. De kasbedragen die in de begroting en meerjarenramingen van het ministerie van Economische Zaken zijn opgenomen zijn afgeleid van verplichtingen die in het daaraan voorafgaande jaren zijn aangegaan.

De ramingen zijn gebaseerd op veronderstellingen die zijn afgeleid uit ervaringen in het verleden. Wil een variant leiden tot besparingen t.o.v. het ijkpunt, dat een kasbedrag is, dan dient aangegrepen te worden bij de verplichtingen in de jaren voorafgaand aan 1993. In hoofdstuk II zal bij de beschrijving van de varianten hierop worden teruggekomen.

Voor het ontwikkelen van beleidsvarianten is tevens van belang wat de effecten van de beleidsmaatregelen zijn op de inkomsten. De inkomstenramingen in de begroting en meerjarenramingen van het ministerie van Economische Zaken (zie p.8 van dit rapport) is een kasraming die eveneens met onzekerheden omkleed is. Een inkomstenverhoging ten opzichte van de raming kan bij het formuleren van varianten dienen als invulling van de taakstelling.

3.4. Effectiviteit

Een cruciale vraag in verband met deze inkomsten- en uitgavencijfers is die naar de effecten van het instrument- op het innovatiegedrag van ondernemers en op de economie in ruimere zin.

Een indicatie voor het eerste wordt gegeven door het verstrekte kredietbedrag te relateren aan de middelen van andere herkomst die in de TOK-projecten gestoken worden. Gaat men uit van een kredietpercentage van 50 dan is de totale ontwikkelingsinspanning die met behulp van het TOK tot stand komt circa tweemaal het kredietbedrag. In 1988 betekent dit dat het in dat jaar aan kredieten verstrekte bedrag van f 58,4 mln. voor een totaal bedrag aan ontwikkelingsactiviteiten staat van circa f 117 mln. Dit komt neer op ongeveer 9% van de R&D-uitgaven van de bedrijven die in principe voor een TOK in aanmerking komen.

Een andere maat voor de effectiviteit van het TOK is de omzet die uit de met het krediet ontwikkelde produkten, diensten, of produktiewijzen voortvloeit. De aflossing bij ontwikkelingskredieten is gekoppeld aan de omzet, en de ervaring leert dat de aflossing gewoonlijk circa 5% van de gegenereerde omzet bedraagt. Een en ander impliceert dat de totale omzet die met behulp van het TOK tot stand komt circa 20 maal het afgeloste bedrag groot is. Bij de gerealiseerde terugbetalingen in 1988 van f 45 mln. behoort dus een feitelijke omzet van circa f 900 mln.

In hoeverre de genoemde ontwikkelingsactiviteiten en de gegenereerde omzet totstand zouden zijn gekomen zonder het TOK is niet te schatten, zodat het werkelijke effect van het TOK evenmin kan worden gekwantificeerd.

4. Ontwikkelingen rond het TOK

4.1 Commissie Dekker

Een toetssteen voor de plaats en de zin van het TOK binnen het totale beleidsinstrumentarium voor innovatiestimulering kan gevonden worden in het rapport van de Adviescommissie voor de uitbouw van het technologiebeleid 'Wissel tussen kennis en markt'. Volgens dit rapport is "Het probleem .. niet zozeer de beschikbaarheid van technologische kennis in Nederland. De problemen liggen juist bij de oriëntatie van dit kennispotentieel op de markt en bij de verspreiding van kennis naar met name de kleine ondernemingen". ('Wissel tussen kennis en markt', blz. 19). Stimulering van de technologische ontwikkeling zou, aldus de commissie, dan ook met name in het dicht bij de markt gelegen gedeelte van het kennistraject moeten plaatsvinden. In dit kader stelt de commissie onder meer een intensivering van het TOK - dat zich bij uitstek richt op het latere gedeelte van het kennistraject - voor. Het kabinet heeft het rapport van de commissie onderschreven.

4.2 Ontwikkelingen in belangstelling

De belangstelling voor een Ontwikkelingskrediet daalde in de loop van de jaren tachtig. In diverse TOK-jaarverslagen is het belang van een grotere bekendheid van de faciliteit benadrukt voor de benutting ervan: de grote belangstelling die in het begin van de jaren tachtig voor het TOK bestond hangt ongetwijfeld samen met promotionele activiteiten die ervoor gevoerd werden. Naast onbekendheid bij ondernemers met de regeling zijn voor de afname van het aantal aanvragen echter andere redenen aan te voeren.

Zo heeft de gedaalde marktrente het TOK-rentepercentage van 5% verhoudingsgewijs minder gunstig gemaakt waardoor meer ondernemers een beroep zullen hebben gedaan op particuliere kredietverstrekkers.

Tevens zal de gedurende de laatste jaren bij veel bedrijven verbeterde vermogenspositie voor een daling in het aantal aanvragen gezorgd hebben. De noodzaak voor bedrijven om uit financieringsredenen een beroep op het TOK te doen werd hierdoor minder.

Overigens is in 1988 het aantal kredietaanvragen - en toekenningen voor het eerst weer gestegen (zie ook par. 3.1).

4.3 Internationale aspecten

Een en ander aspect dat in het kader van deze heroverweging aandacht behoeft is de internationale context van het instrument. Zo is zowel voor de huidige als voor een eventuele alternatieve vormgeving de relatie tot het R&D-steunkader van de Europese Gemeenschap van groot belang. De Europese Commissie heeft de minister van Economische Zaken verzocht maatregelen te nemen waardoor de steunintensiteit van het TOK in zijn huidige vorm afneemt. Het instrument kan naar het oordeel van de Commissie in sommige gevallen een concurrentievervalsend effect hebben. Daarnaast is het, mede met het oog op de internationale concurrentiepositie van Nederland, zinvol kennis te nemen van de vorm en de mate waarin ontwikkelingsactiviteiten in het buitenland ondersteund worden. In bijlage 3 is hiervan een beknopt overzicht gegeven.

In vrijwel alle West-Europese landen vindt stimulering van ontwikkelingsactiviteiten door de overheid plaats. In een aantal gevallen gebeurt dit door een instrument dat zich op R&D activiteiten in het algemeen richt. Ook kent een aantal landen fiscale faciliteiten ter stimulering van ontwikkelingswerkzaamheden.

II. Beleidsvarianten

2.1 Inleiding

In dit hoofdstuk wordt een achttal beleidsvarianten behandeld. In alle gevallen gaat het om een duidelijk van de huidige Regeling technische ontwikkelingskredieten 1987 te onderscheiden variant. Met de thans voorliggende varianten zijn naar de mening van de werkgroep de belangrijkste opties in kaart gebracht.

De varianten zijn in te delen in drie groepen. Vijf van de acht varianten hebben vooral consequenties voor de vormgeving van het instrument. Getracht is daarbij de doelstelling van het instrument zoveel mogelijk onaangetast te laten. Het gaat hierbij om de gemengd krediet-variant, de garantie-variant, de subsidievariant, de subsidie-kredietvariant en de doelgroepvariant.

De min 20% variant en de nulvariant zijn opgenomen om te laten zien wat de gevolgen zijn indien het beschikbare budget met 20% dan wel geheel tot nul zou worden teruggebracht.

De fiscale variant tenslotte neemt een wat aparte plaats in. Deze variant is uitgewerkt om te laten zien welke aspecten er zitten aan het inbedden van een instrument als het TOK in de fiscaliteit.

Behalve een korte beschrijving van de varianten en van de maatregelen die benodigd zijn om ze in te voeren, zullen in dit hoofdstuk ook de belangrijkste gevolgen van elk van de opties aan de orde komen. Hierbij zal een onderscheid gemaakt worden naar gevolgen voor de overheid als uitvoerder van de regeling, en voor het bedrijfsleven als doelgroep ervan.

Referentiepunt daarbij is het huidige TOK.

Effectiviteit en doelmatigheid van de desbetreffende variant zijn de aspecten die in de bespreking centraal staan. Bij de keuze van criteria voor effectiviteit is uitgegaan van de drie belangrijkste functies van het TOK-instrument zoals die ook zijn vermeld in de beleidsbeschrijving: het financieren van ontwikkelingsprojecten door het beschikbaar stellen van een krediet, het delen van het risico door terugbetaling afhankelijk te maken van het al dan niet slagen van het project, en het adviseren van kredietaanvragers door middel van projectbeoordeling.

De doelmatigheid wordt besproken aan de hand van de kosten die de overheid dient te maken om deze doelstellingen te bereiken respectievelijk die de bedrijven moeten maken om ondersteuning te verwerven. Bij het bespreken van deze aspecten (financieringsfunctie, risicodelingsfunctie, doelmatigheid en adviseringsfunctie) komen ook overwegingen aan de orde zoals toepassing van het profijtbeginnsel, deregulering, decentralisering en privatisering.

2.2. Varianten

2.2.a. Gemengdkrediet-variant

Inleiding

Het uitgangspunt bij deze variant is dat er ten behoeve van ontwikkelingsactiviteiten met een hoog risico een kredietfaciliteit blijft bestaan, en dat het huidige steunpercentage van 60 een adequate stimulans voor deze activiteiten biedt.

Deze variant verschilt van de huidige TOK-faciliteit in die zin dat de terugbetalingsplicht niet geheel meer komt te vervallen wanneer het project commercieel of technisch mislukt. In plaats daarvan zou een deel van het krediet nog onder de huidige condities verstrekt kunnen worden (bijvoorbeeld 40% van de in aanmerking komende projectkosten) terwijl de rest facultatief verstrekt wordt met een aflossingsplicht die niet vervalt wanneer het project mislukt. Over dit laatste deel zou -afhankelijk van de instemming van de Europese Commissie- wel 5% rente berekend kunnen blijven worden.

Een voorname overweging om deze variant in overweging te nemen is dat voor zover de Europese Commissie op grond van het communautair steun kader R&D bezwaar zou maken tegen de huidige TOK-regeling, dit ondervangen wordt door deze variant. Het TOK zou er immers meer markt-conform door worden.

Uitwerking

Invoering van deze variant vereist een wijziging van de bestaande regeling in de hiervoor genoemde zin. Het mengen van risicodragend met commercieel krediet zal in principe niet tot budgettaire wijzigingen leiden, zij het dat op termijn meer terugontvangsten te verwachten zijn.

Gevolgen van invoering van de gemengd kredietvariant voor de overheid

1. financieringsfunctie

- De financieringsfaciliteit van het TOK blijft geheel in takt.

2. risicodelingsfunctie

- De risicodekking voor de bedrijven neemt af, bijvoorbeeld met 20% van de projectkosten. De overheid neemt minder deel in het risico van ontwikkelingsactiviteiten in het bedrijfsleven.

3. doelmatigheid

- De administratieve lasten die met het instrument gemoeid zijn zullen overigens in beperkte mate toenemen. De terugbetaling wordt nu immers aan twee bases in plaats van aan een gerelateerd: de omzet (zoals in de huidige regeling) en een vooraf vastgelegd schema met eventueel wisselende commerciële rente.
- Deze variant bevordert toepassing van het profijtbeginsel doordat een gedeelte van het krediet altijd terugbetaald moet worden.
- Op termijn zullen de aflossingen op verleende kredieten toenemen waardoor per saldo het budgettaire beslag van het instrument zal afnemen. Dit komt doordat ook kredieten verstrekt aan niet succesvolle projecten deels terugbetaald moeten gaan worden, en doordat ondernemers wellicht minder risicovolle projecten (met hogere kans op slagen) geneigd zullen zijn in te dienen.

4. adviseringsfunctie

- Deze functie blijft in vergelijking met het huidige TOK-instrument in takt.

Gevolgen van de gemengd kredietvariant voor het bedrijfsleven

1. financieringsfunctie

- De mogelijkheden voor projectindieners om 60% van de projectkosten gefinancierd te krijgen via het TOK blijven onaangetast. Dit is vooral van belang voor kleine en middelgrote bedrijven, die vaak problemen hebben met het gefinancierd krijgen van projecten door op het nemen van zekerheden ingestelde banken.

2. risicodelingsfunctie

- Veel bedrijven zullen de stimulerende werking van deze variant minder achten aangezien de risicodekkende functie van het krediet minder sterk wordt. Met name het uitvoeren van zeer vernieuwende projecten, waarvan het risico van mislukken verhoudingsgewijs hoog is, wordt ontmoedigd.

3. doelmatigheid

- Er treden geen wijzigingen op t.o.v. het huidige TOK

4. adviesfunctie

- Deze functie blijft in takt.

2.2 b. Garantievariant

Inleiding

Deze variant betreft het verstrekken van ontwikkelingskredieten door een of meer banken onder garantie van de overheid. Voor de eenvoud van de beschrijving wordt in het vervolg gesproken van "de bank". Hoewel spreiding over meer dan een bank denkbaar is, moet daarbij bedacht worden dat het aantal projecten dat voor TOK in aanmerking komt dermate gering is dat spreiding niet zondermeer voor de hand ligt. Het betreft hier een variant waarbij de uitvoering van het TOK zou worden overgedragen aan het bancaire circuit. Een voorname reden om deze variant in overweging te nemen is het feit dat hij eventuele bezwaren van de Europese Commissie tegen de huidige TOK-regeling ondervangt, aangezien hij meer marktconform is. Opgemerkt wordt dat deze variant alvorens eventueel tot implementatie over te gaan nog veel uitwerking behoeft waarbij overleg met de banken noodzakelijk is.

Uitwerking

De beoordeling en selectie van de projecten die voor een krediet in aanmerking komen, blijft de overheid ter hand nemen. Indien de Ontwikkelingsraad een project positief boordeelt, vervoegt de ondernemer zich bij de bank die dan het krediet verstrekt onder garantie van de overheid. De bank financiert de lening uit middelen, die via de kapitaalmarkt worden aangetrokken. Ter bestrijding van zijn kosten zal de bank, zoals te doen gebruikelijk, een hoger rente percentage in rekening brengen dan waartegen hij de middelen heeft aangetrokken. Bij succes betaalt het bedrijf het krediet vermeerderd met de rente terug. Het is denkbaar dat deze rente wordt gefixeerd zoals thans het geval is. Dan zou de overheid het meerdere als rentesubsidie moeten verstrekken via de bank aan de ondernemer.

Bij mislukken van het project zal de bank een beroep doen op de staatsgarantie en wel op het krediet vermeerderd met de bijgeschreven rente. Indien EZ van oordeel is dat het project niet of nog niet is mislukt, zal het uitkeringsverzoek aan de bank onder garantie worden geweigerd. Uiteraard zal wanneer het betreffende project in een later stadium inderdaad niet succesvol blijkt te zijn, de claim van de bank in verband met renteverlies groter zijn.

In deze variant dient de overheid voor het volledige kredietbedrag dat wordt verstrekt, een voorziening op de rijksbegroting te vormen. Bovendien zal rekening moeten worden gehouden met de renteclaims bij mislukte projecten alsmede met de rentesubsidie bij geslaagde projecten. Omdat nooit volledig aanspraak wordt gedaan op de garantievoorziening, zou bij een slaagkans van 40% eenzelfde percentage van het als garantie opgevoerde bedrag beschikbaar zijn voor het voldoen van de vergoeding van de renteclaims en rentesubsidies.

In het voorgaande wordt uitgegaan van een volledige staatsgarantie voor elk afzonderlijk project. Het is echter ook interessant om te bezien wat de gevolgen kunnen zijn indien de staat de uitstaande kredieten niet volledig garandeert.

De bank zou dan meedelen in het risico. Zelfs bij een geringe risicodeelneming van b.v. 10% ligt het voor de hand dat de banken twee eisen stellen.

1. meebeslissingsrecht bij de toezegging, bij tussentijdse wijziging of bij stoppen van het project;
2. een premie voor het risico bovenop de onkostenvergoeding.

Bij een kredietruimte van 90 mln. en een slaagpercentage van 40% lijkt het risico dat de bank loopt bij 10% deelneming, namelijk zo'n 5 à 6 mln. per jaar, niet al te groot.

Hierbij wordt van de veronderstelling uitgegaan dat de bank evenals de overheid bereid is uit te gaan van het risico in relatie tot de totale projectportefeuille. Vermoedelijk zullen banken evenwel per krediet willen bezien of 10% risico aanvaardbaar is en zo ja, tegen welke premie.

Ook indien de bank in het risico participeert (bijv. 10%) is er geld nodig voor de renteclaims bij mislukken en de rentesubsidies bij slagen. Bovendien is er geld nodig voor de risicopremie. Het is niet zeker dat deze drie vergoedingen aan de bank kunnen worden gedekt uit de door de bank niet opgeëiste garantieruimte. Ook over de hoogte van de risicopremie is weinig te zeggen.

In dat geval ligt het voor de hand dat zo'n afkoopsom bij voorbaat in mindering wordt gebracht op de beschikbare verplichtingenruimte op jaarbasis.

Tenslotte kan nog worden vermeld dat de risicopremie zou kunnen worden ondervangen indien de bank voor de participatie in het risico zekerheden zou mogen nemen ten laste van de gehele onderneming die een ontwikkelingskrediet ontvangt. Daarmee zou de aflossing voor de 10% worden ontkoppeld van het te krediteren ontwikkelingsproject. De bank zal voor dit deel dan de cash-flow van de onderneming als geheel in de beschouwing betrekken. Bij zo'n beoordeling gaat meespelen welk deel het TOK uitmaakt van de totale ondernemingsfinanciering. De facto zou dit overigens betekenen dat het ontwikkelingskrediet verlaagd wordt van max. 60% naar 54% waarbij tegelijkertijd de ondernemingsfinanciering toeneemt.

Gevolgen van invoering van de garantievariant voor de overheid

1. Financieringsfunctie

- Eventuele inspraak van de bank bij de projectbeoordeling en -begeleiding zou kunnen resulteren in een verschuiving naar minder risicovolle projecten. Het accent in de overheidsdoelstelling ten aanzien van financiering komt daarmee anders te liggen.

2. Risicodelingsfunctie

- Het risicodeel van de overheid in ontwikkelingsprojecten blijft gelijk of neemt af naar gelang de bank eveneens deelt in het risico.
- Bij mislukken van een project dient de overheid ook het door de bank geleden renteverlies te vergoeden.

3. Doelmatigheid

- De uitvoeringslasten voor de overheid zullen weinig of niet veranderen.

- Wanneer de bank bereid is mee te delen in het risico van projecten ontstaat de mogelijkheid met gelijkblijvend budget een groter aantal projecten via de garantievariant te stimuleren.
- De variant past in het streven naar privatisering.
- In geval de overheid het verschil tussen de vastgestelde en de door de banken in rekening gebrachte rente vergoedt, neemt zij daarmee de uitvoeringslasten voor de bank (mede) voor haar rekening.
- De regelgeving verbandhoudend met ontwikkelingskredieten neemt in omvang toe.
- De terugontvangsten voor de Staat zullen aanzienlijk teruglopen.
- Het betreft een debudgettering.

4. Adviseringsfunctie

- Deze blijft onaangetast bij deze variant.

Gevolgen van invoering van de garantievariant voor het bedrijfsleven

1. Financieringsfunctie

- Het meer marktconform worden van het instrument zal resulteren in een verschuiving naar minder risicovolle projecten.
- Het gevaar van conflicterende belangen dreigt waar een bank en een aanvrager van een TOK al een relatie hebben.
- Wanneer de bank bereid is mede risico te dragen is het mogelijk dat het aantal te honoreren projecten stijgt.

2. Risicodeling

- Wanneer de bank meedeelt in het risico zal zij een mislukt project niet snel als zodanig willen erkennen; dit zou immers verlies nemen inhouden.

- Wanneer de bank toegestaan wordt zekerheden ten laste van de gehele onderneming die een krediet ontvangt te nemen, maakt het projectgebonden risicodelen plaats voor een voor het bedrijf minder aantrekkelijke vorm van ondernemingsfinanciering.

3. Doelmatigheid

- Het betrekken van een derde partij - de bank - maakt het relatiepatroon voor de bedrijven ingewikkelder.
- Voorzover de overheid niet een rentesubsidie geeft dragen de ondernemingen die een TOK krijgen (een deel van) de uitvoeringslasten die de bank maakt.

4. Adviseringsfunctie

- Deze blijft onaangetast voor de bedrijven.

2.2. c. Subsidievariant TOK

Inleiding.

Deze variant behelst het vervangen van het krediet als middel om ontwikkelingsactiviteiten te stimuleren door een subsidie. Hiermee zou het instrument qua vormgeving grotere overeenkomst gaan vertonen met andere instrumenten van het technologiebeleid. Het zou voor de hand liggen het subsidiepercentage lager vast te stellen dan het huidige kredietpercentage: de verstrekingsvoorwaarden van een subsidie zijn immers gunstiger -geen terugbetalingsplicht- dan die van een krediet. Een subsidiepercentage van 25% zou de steunintensiteit van het instrument ook in overeenstemming brengen met wat de Europese Commissie maximaal acceptabel acht op grond van het EG-steunkader voor Onderzoek en Ontwikkeling.

Uitwerking.

Het verstrekken van subsidies hoeft aan de werkwijze van het huidige instrument in principe weinig te veranderen. De bestaande criteria en voorwaarden om voor ondersteuning in aanmerking te komen kunnen evenals de huidige behandelingsprocedure gehandhaafd blijven. Wel kan, gezien het feit dat de terugbetaling komt te vervallen, het deel van de afhandelingsprocedure achterwege blijven dat daarop betrekking heeft. Keerzijde is dat op langere termijn de inkomsten voor de overheid komen te vervallen.

Onduidelijk is derhalve welke budgettaire wijzigingen het invoeren van deze variant vereist dan wel mogelijk maakt.

Het staat vast dat indien het subsidiepercentage lager komt te liggen dan het huidige kredietpercentage, bij een gelijke verplichtingenruimte het aantal projecten dat ondersteund kan worden sterk toeneemt. Omgekeerd is het mogelijk dat wanneer het aantal aanvragen niet sterk toeneemt het beschikbare budget deels onuitgeput blijft.

De mate van uitputting van het budget voor een subsidiefaciliteit hangt vooral af van een eventuele verandering van het aantal en soort aanvragen dat ingediend wordt in vergelijking met het huidige aanvragenpatroon. Enerzijds kan verondersteld worden dat in bepaalde gevallen subsidie aangevraagd wordt voor projecten waarvoor ondernemers geen krediet -met afbetalingsverplichtingen en daarmee samenhangende controles- zouden hebben aangevraagd. Anderzijds is het voorstelbaar dat projecten die mogelijk werden door het relatief hoge kredietpercentage van 60 met een aanmerkelijk lagere subsidie juist geen doorgang zouden vinden.

Gevolgen van invoering van de subsidievariant voor de overheid

1. Financieringsfunctie

- Het TOK verliest zijn stimulerende werking voor een bepaalde categorie bedrijven doordat de financieringsfunctie van het huidige instrument gedeeltelijk verdwijnt: een projectindienaar die tot 60% van zijn ontwikkelingskosten gefinancierd zag via het TOK zou nu maximaal 25% kunnen krijgen. Vermoedelijk zal hierdoor een aantal projecten met vertraging of in het geheel niet tot uitvoering komen. Dit geldt wellicht het meest voor kleine bedrijven maar ook voor middelgrote bedrijven zal het instrument aan effect inboeten. Met het huidige hoge percentage kunnen grote projecten worden gestart omdat banken eerder bereid blijken, gegeven deze risicodeling, de normale kredietlimieten te verleggen.

2. Risicodelingsfunctie

- Het risicodelende element voor de overheid verdwijnt geheel bij deze variant.

3. Doelmatigheid

- De uitvoering van het instrument wordt eenvoudiger doordat er geen terugbetalingsplicht meer bestaat. De belasting van het ambtelijk apparaat kan hierdoor afnemen.
Overigens zal dit laatste effect zich pas op lange termijn manifesteren doordat de afhandeling van reeds verstrekte kredieten nog vele jaren doorloopt.
- De eenvormigheid van het instrumentarium voor technologiebeleid neemt toe.
- Hier tegenover staat dat de toepassing van het profijtbegin- sel bij deze variant minder tot uiting komt dan bij de huidige faciliteit: de nu bestaande aflossingsplicht vormt een tegenprestatie voor verstrekte overheidsmiddelen, en die zou wegvallen bij de subsidievariant.
- Doordat de steunintensiteit van het instrument bij deze variant afneemt is het in principe mogelijk meer projecten te ondersteunen met een kleiner budget.
- Op langere termijn verdwijnen de inkomsten voor de Staat (terugbetalingen op verstrekte kredieten).

4. Adviseringsfunctie

- Daar het aantal projecten dat bij deze variant subsidie kan ontvangen stijgt bij gelijkblijvend budget, kan het bereik van het adviserende werk dat samenhangt met de projectbeoor- deling en -advisering toenemen. De reacties van het (aanvra- gende) bedrijfs leven bepalen overigens sterk of dit ook daadwerkelijk zal gebeuren.
- De betrokkenheid bij afzonderlijke projecten neemt af waar- door het leereffect vermindert.

Gevolgen van de subsidievariant voor het bedrijfsleven

1. Financieringsfunctie

- Bedrijven moeten bij deze variant een aanmerkelijk groter deel van de projectkosten uit andere bron -met veelal ongunstiger voorwaarden dan bij een TOK- financieren. Ondanks de verbeterde vermogens verhoudingen zal in de praktijk dit voor de meeste ondernemingen een belemmering kunnen vormen.
- Afhankelijk van de markttrente kan deze variant een interest voordeel voor de ondernemer opleveren.
- Indien het beschikbare budget gelijk blijft neemt het aantal te honoreren projecten toe: de kans dat een ingediend project subsidie wordt toegekend stijgt.

2. risicodelingsfunctie

- Het risicodelende element voor het bedrijfsleven verdwijnt voor een deel.

3. doelmatigheid

- De langdurige afbetalingslast van het TOK verdwijnt voor de projectuitvoerders.
- De drempel om in aanmerking te komen voor een ontwikkelingskrediet wordt voor de ondernemer lager.

4. adviseringsfunctie

- Aannemende dat het aantal aanvragen toeneemt zal ook het aantal adviezen groeien.

2.2 d. Subsidie-kredietvariant

Inleiding

Deze variant combineert aspecten van de subsidievariant met die van de gemengd-kredietvariant. Projectindieners zouden wanneer hun aanvraag goedgekeurd wordt recht hebben op een subsidie van 25%, daarenboven nog eens op een krediet van ten hoogste 35% van de in aanmerking komende projectkosten. Dit krediet zou te allen tijde, ook als het project technisch dan wel commercieel niet slaagt, terugbetaald moeten worden.

Deze variant zou voldoen aan de EG-regels betreffende steunverlening van R&D-activiteiten.

Uitwerking

Deze variant kan in werking treden door de Regeling technische ontwikkelingskredieten 1986 zodanig te veranderen dat de huidige 60%-kredietfaciliteit wordt omgezet in 25% subsidie en maximaal 35% krediet.

De wijze van beoordeling en begeleiding van projecten kan onveranderd blijven. Hetzelfde geldt voor de budgettaire aspecten van het instrument, wanneer men althans er van uitgaat dat deze aanpassing niet tot veranderingen in het aanvragen- en toekenningenpatroon leidt.

Gevolgen van het invoeren van de subsidie-krediet-variant voor de overheid

1. financieringsfunctie

- De financieringsfunctie van het instrument blijft geheel intact.

2. risicodelingsfunctie

- Het risico voor de overheid wordt kleiner, maar meer voorspelbaar en stabiel doordat terugbetaling niet meer afhankelijk is van het al dan niet slagen van projecten.

3. doelmatigheid

- Door het toenemende aflossingspercentage daalt het budgettaire beslag van het instrument op lange termijn.
- De uitvoering van deze variant is relatief eenvoudig doordat een gedeelte van het verstrekte bedrag niet, en een ander gedeelte altijd terugbetaald dient te worden.

4. adviseringsfunctie

- Deze functie blijft onverminderd in tact.

Gevolgen van invoering van de subsidie-kredietvariant voor het bedrijfsleven

1. financieringsfunctie

- Het blijft voor bedrijven mogelijk tot 60% van de in aanmerking komende projectkosten via het TOK te financieren.
- Het feit dat een gedeelte van de ondersteuning (25% van de projectkosten) niet behoeft te worden terugbetaald kan voor derden als zekerheid fungeren op basis waarvan het niet door TOK gedekte deel van de projectkosten gefinancierd wordt.

2. risicodelingsfunctie

De financiële consequenties van een project zijn daardoor tevoren door de ondernemer te berekenen omdat een deel van het verstrekte bedrag nooit en een ander deel altijd geheel moet worden terugbetaald.

3. doelmatigheid

- De relatie van een betrokken bedrijf met de overheid wordt minder gecompliceerd wanneer de terugbetalingsverplichting eenvoudiger wordt; de kosten voor aanvragers om een TOK te verwerven zullen afnemen.

4. adviseringsfunctie

- Deze blijft onverminderd bestaan.

2.2 e. Doelgroep-variant

Inleiding

Met deze variant wordt beoogd de doelgroep van het instrument, dat thans openstaat voor vrijwel alle in Nederland gevestigde bedrijven -alleen de multinationals zijn uitgesloten- toe te spitsen.

Twee specificaties van de doelgroep komen met name in aanmerking, te weten die naar technologiegebied -alleen projecten waarin een bepaald soort technologie ontwikkeld wordt komen voor een krediet in aanmerking- en die naar bedrijfsgrootte -slechts middelgrote en kleine bedrijven komen in aanmerking voor een TOK. Het generieke karakter van het instrument gaat in deze variant verloren.

Uitwerking

Het ten uitvoer leggen van deze variant vereist aanpassingen in de Regeling technische ontwikkelingskredieten. Bij een toespitsing op kleinere bedrijven dient aangegeven te worden tot welke omvang bedrijven in aanmerking komen voor een krediet. Bij een specificatie van de technologische terreinen die voor stimulering van ontwikkelingsactiviteiten in aanmerking komen is een constructie vergelijkbaar met die van de PBTS voorstelbaar: de minister wijst van jaar tot jaar de technologiegebieden aan die ondersteund worden en stelt de budgets per technologie-gebied vast. Hierbij ligt het voor de hand een samenhang aan te brengen tussen de gebieden waar het TOK zich op richt en de nationale technologieprogramma's.

Het invoeren van een dergelijke variant kan in principe budgettair neutraal blijven. Ingeval voor toespitsing naar bedrijfsgrootte gekozen wordt zal met een gelijkblijvend budget in principe een groter aantal projecten gesteund kunnen worden aangezien kleinere bedrijven doorgaans ook minder omvangrijke projecten indienen. Wel staat nog te bezien in hoeverre het aantal projecten bij een dergelijke toespitsing inderdaad zal stijgen, zeker wanneer de steunintensiteit van het TOK op last van de Europese Commissie zal moeten dalen.

Overigens is niet op voorhand duidelijk hoe bij toespitsing op kleine en middelgrote bedrijven de afbakening van die categorie zou moeten luiden. Hierbij kunnen verschillende criteria een rol spelen (aantal werknemers, balanstotalen, omzet etc.) en kunnen verschillende grenzen gelegd worden. Tevens ontstaat er een classificatieprobleem met kleine dochters van grotere moederondernemingen.

Gevolgen van invoering van de doelgroep-variant voor de overheid

1. financieringsfunctie

- Een groot aantal gebruikers van de regeling in zijn huidige vorm met relevante projecten raakt uitgesloten van ondersteuning. Ter indicatie: in de periode 1979-1987 is ruim dertig procent van het totaal aantal projecten uitgevoerd door bedrijven met meer dan 200 werknemers; met deze projecten was zo'n tachtig procent van de gecommitteerde middelen gemoeid. Hier staat bij het toespitsen op kleinere ondernemingen tegenover dat zij bij uitstek de gebruikers zijn die de meeste problemen hebben met het verwerven van project financiering.
- De Nederlandse industriële positie van grotere bedrijven zou verzwakt kunnen worden wanneer zij uitgesloten worden van financiële ondersteuning van hun ontwikkelingsactiviteiten.

2. risicodelingsfunctie

- Het verder naar de achtergrond verdwijnen van het generieke karakter van het instrument betekent dat de overheid zich steeds verder terugtrekt uit risicovolle activiteiten in het bedrijfsleven.

3. doelmatigheid

- Toespitsing op technologiegebieden kan leiden tot grotere efficiëntie van het instrument. Het instrument kan immers sterker georiënteerd worden op projecten op kansrijke terreinen.
- Bij deze vorm van toespitsing kan de doelmatigheid van het instrumentarium van technologiebeleid in zijn geheel stijgen, de uniformiteit en mogelijkheden tot afstemming van de verschillende elementen nemen immers toe. Met name is van belang dat afhankelijk van de voortgang binnen een technologiegebied een ontwikkelingsstadium beleidsmatig geaccentueerd kan worden door het TOK dan wel een projectsoort binnen de PBTS meer nadruk te geven.
- Toespitsen van het instrument op projecten van middelgrote en kleine bedrijven maakt het stimuleringsbeleid van de overheid minder marktconform: het TOK zou de concurrentiepositie van kleinere bedrijven immers verbeteren ten opzichte van die van grotere bedrijven. Dit aspect weegt vooral zwaar omdat het TOK zo dicht bij de marktintroductie van een produkt ligt.
- Bij toespitsing op technologie-soort neemt de onderlinge vergelijkbaarheid van projecten toe waardoor beoordeling op kwaliteitscriteria door middel van een tendersysteem beter mogelijk wordt.

4. adviseringsfunctie

- Het beperken van het recht op een TOK tot kleine en middelgrote bedrijven resulteert erin dat het profijt van de adviesfunctie ervan bij uitstek aan ondernemingen ten goede komt die daar in ieder geval behoefte aan hebben. Voor grotere bedrijven die bij deze functie ook baat hebben vervalt zij echter.

Gevolgen van invoering van de doelgroepvariant voor het bedrijfsleven

1. financieringsfunctie

- Ten aanzien van alle functies van het TOK geldt dat beide vormen van toespitsing relevante delen van het bedrijfsleven uitsluiten van stimulering door middel van het TOK. Ter indicatie: van de 40 in totaal toegezegde kredieten in 1987 (nieuwe en verhogingsaanvragen) waren er 10 afkomstig uit bedrijven met meer dan 200 werknemers. Van het in dat jaar toegezegde bedrag aan kredieten van f 73,1 mln. was f. 46,5 mln. voor deze bedrijven bestemd.

2, 3, 4 risicodelingsfunctie/doelmatigheid/adviseringsfunctie

- Ten aanzien van alle functies van het TOK geldt dat beide vormen van toespitsing relevante delen van het bedrijfsleven uitsluiten.

2.2. f. Min-20%-variant

Inleiding

Deze variant voldoet aan de in de taakopdracht voor heroverwegingsonderzoeken geformuleerde eis van een besparing van 20% ten opzichte van het ijkpunt. In principe kan deze variant tot stand komen zonder beleidsmatige aanpassingen van het TOK; het is echter voorstelbaar de bezuiniging te realiseren door een kwalitatieve aanpassing van het instrument.

Uitwerking

Het ijkpunt voor het TOK, ten opzichte waarvan de besparing dient plaats te vinden, zijn de voor 1993 geraamde uitgaven die met het instrument gemoeid zijn. Het gaat hier om een bedrag van f 125,4 mln.; derhalve dient de besparing f 25 mln. te bedragen. Onder de veronderstelling dat de uitvoeringslasten gelijk blijven bij een kleiner budget zullen de uitgaven ten behoeve van kredieten in 1993 gedaald moeten zijn van f 120,9 mln. (huidige ramingen) tot f 95,9 mln. Dit betekent dat het budget dat jaarlijks beschikbaar is voor kredietverplichtingen vanaf 1990 jaarlijks nog slechts f 46,3 mln. zal kunnen bedragen. Een dergelijke besparingsvariant impliceert dat het aantal te honoreren kredietaanvragen per jaar afneemt, terwijl voor de projecten die wel voor een TOK in aanmerking komen de situatie gelijk blijft aan de huidige. Het is echter ook mogelijk de toekenningsregels zo te veranderen dat de besparingen ook gehonoreerde aanvragen treffen. Een eerste manier hiervoor is het verlagen van het kredietpercentage, waardoor het aantal toe te kennen kredieten niet of weinig hoeft af te nemen. Ook is het mogelijk het maximaal per bedrijf per jaar te verstrekken kredietbedrag (thans f 25 mln.) te verlagen. Tot slot kan men verschillende trajecten in het kredietpercentage aanbrengen (bijv. 50% over de eerste f 5 mln. projectkosten, 30% over het bedrag daarboven).

Volledigheidshalve zij opgemerkt dat een deel van de kasuitgaven tot het ijkjaar samenhangt met een tijdelijke toename van het aantal kredieten aan multinationale bedrijven halverwege de jaren tachtig.

Wanneer dit effect is uitgewerkt neemt de ruimte voor nieuwe verplichtingen weer toe.

Gevolgen van de min-20%-variant voor de overheid

1. financieringsfunctie

- Om in 1993 op kasbasis een besparing van 20% te verwezenlijken dient de verplichtingenruimte in de jaren tot 1993 met bijna 50% te dalen. Dit betekent dat de mogelijkheden om nieuwe ontwikkelingsprojecten te stimuleren fors ingeperkt worden.

- Het instrument raakt mogelijk verstopt doordat het beschikbare budget kleiner is dan de vraag naar kredieten. Er zal daardoor een groter aantal goede projecten niet gehonoreerd worden, waarvan een deel het volgende jaar opnieuw ingediend zal worden.

Als resultaat daarvan zal het resterende budget voor nieuwe projecten in dat jaar nog lager uitpakken. Dit ondermijnt uiteindelijk de effectiviteit van het instrument: het vertraagt nu eerder ontwikkelingsprojecten dan dat het ze versnelt.

2. risicodelingsfunctie

- Deze functie blijft onaangetast wanneer alleen het budget verlaagd wordt, zij het dat het aantal projecten waar de overheid in deelt terugloopt. Wordt de besparing door middel van een beleidsmatige aanpassing gerealiseerd (bijvoorbeeld door het kredietpercentage te verlagen) dan neemt ook de mate waarin de overheid risico draagt per individueel project af.

3. doelmatigheid

- De uitvoeringslasten zullen bij deze variant op korte termijn weinig of niet afnemen. Per project kunnen de apparaatskosten zelfs toenemen indien het aantal gehonoreerde projecten afneemt.
- De kasuitgaven die betrekking hebben op het TOK zullen een volgend verloop hebben (tussen haken de uitgaven op grond van de huidige ramingen):

	uitgaven t.b.v. kredieten	uitvoerings- lasten	totaal
1989	60,0 (60,0)	4,3 (4,3)	64,3 (64,3)
1990	67,5 (69,4)	4,3 (4,3)	71,8 (73,7)
1991	74,0 (89,5)	4,4 (4,4)	78,4 (93,9)
1992	75,4 (94,6)	4,5 (4,5)	79,9 (99,1)
1993	95,9 (120,9)	4,5 (4,5)	100,4 (125,4)

Bij deze cijfers is geen rekening gehouden met de aflossingen op eerder verstrekte kredieten die tot 1993 nog nauwelijks of niet zullen afnemen ten opzichte van de huidige ramingen ten gevolge van de slinkende verplichtingenruimte. Betreft men de inkomsten die voortvloeien uit de aflossingen bij het budgettaire beslag van het TOK dan resulteert uit de voorgestelde daling van de verplichtingen in een besparing van meer dan 30% op kasbasis in 1993. De omvang van de besparingen is echter weinig zeker aangezien de kasuitgaven in enig jaar voor ontwikkelingskredieten afhankelijk zijn van aantal en omvang van declaraties die op grond van aangegane kredietverplichtingen worden ingediend.

4. adviseringsfunctie

- De adviseringsfunctie blijft in principe onaangetast maar er wordt een kleiner aantal bedrijven bereikt.

Gevolgen van de min-20%-variant voor het bedrijfsleven

1. financieringsfunctie

- De mogelijkheid voor bedrijven om risicovolle ontwikkelingsactiviteiten te financieren wordt ingeperkt. Diverse projecten zullen daardoor niet of later uitgevoerd worden.
- Bij deze variant zal een groter beroep worden gedaan op het vermogen van de bedrijven om op korte termijn aanvragen in te dienen. Grotere ondernemingen zijn daarbij in het algemeen iets in het voordeel.

2. risicodelingsfunctie

Voor het bedrijfsleven komt er minder risicodragend vermogen beschikbaar. Per gehonoreerd project is er geen verschil met het huidige TOK.

3. doelmatigheid

- Door de kleine verplichtingenruimte is de kans dat een project wordt gehonoreerd kleiner.

4. adviseringsfunctie

- Er treedt geen verschil op met het huidige instrument.

2.2. g. Nulvariant

Inleiding

Deze variant betreft het geheel afschaffen van het TOK zonder dat daar een instrument met vergelijkbare doelstelling voor in de plaats komt. Men zou kunnen overwegen om tot een dergelijke operatie over te gaan wanneer de effectiviteit van het instrument klein is, wanneer het middelenbeslag ervan onevenredig groot is, of wanneer zijn doelstellingen ook met een ander bestaand instrument of zonder overheidsbemoeienis kunnen worden verwezenlijkt.

Uitwerking

Deze variant zou met ingang van het begrotingsjaar 1990 in werking kunnen treden door de Regeling technische ontwikkelingskredieten 1987 in te trekken. Met ingang van hetzelfde jaar kan dan ook het bedrag dat jaarlijks wordt uitgetrokken voor nieuwe verplichtingen op grond van die regeling komen te vervallen. Er zal nog wel geruime tijd gerekend moeten worden op uitvoeringslasten in verband met de afhandeling van reeds lopende projecten, en op kasuitgaven die voortvloeien uit kredietverplichtingen van voor 1990.

Gevolgen van invoering van de nulvariant voor de overheid

1. financieringsfunctie

- Een belangrijke katalysator van innovatie en economische activiteit valt weg. Voor 1993 is een bedrag van f. 120,9 mln. aan kredietuitgaven geraamd. Gaat men uit van een gemiddeld kredietpercentage van 50 dan betekent dit dat het TOK in totaal voor zo'n 240 mln. aan ontwikkelingsactiviteiten genereert in dat jaar. Dit komt neer op zo'n 20% van het bedrag dat bedrijven die in principe voor een TOK in aanmerking komen besteden aan R&D-activiteiten. De invloed van het instrument op de omzet kan bij benadering geschat worden aan de hand van aflossingspercentages en terugbetaling op het krediet.

Naar schatting bedragen terugbetalingen op verstrekte kredieten 5% van de omzet die met het terugbetaalde bedrag gerealiseerd is; iedere gulden terugbetaling staat dus voor f 20 omzet. Het aflossingspercentage op verstrekte kredieten bedraagt momenteel 40%. Dit betekent dat de totale omzet die gerealiseerd wordt met in een bepaald jaar gecommiteerde ontwikkelingskredieten circa acht maal het totale kredietbedrag omvat. Uiteraard past bij deze cijfers de kanttekening dat een deel van de ontwikkelingsactiviteiten en de daaruit voortvloeiende omzet ook zonder TOK wel tot stand zou komen. Welk deel zonder TOK niet of slechts met grote vertraging gerealiseerd zou worden is evenwel onmogelijk in te schatten.

- Afschaffing van het instrument kan een verslechtering van de Nederlandse concurrentiepositie veroorzaken, temeer omdat het TOK zich richt op een 'markt-nabij' deel van het kennistrject. Deze verslechtering zal zich zeker doen voelen ten opzichte van landen die wel ontwikkelingsactiviteiten stimuleren.

3. doelmatigheid

- De nulvariant levert op kasbasis een forse besparing op ten opzichte van het ijkpunt. Het geraamde uitgavenpatroon ten behoeve van het TOK ziet er wanneer het instrument geheel wordt afgeschaft als volgt uit:

	uitgaven t.b.v. kredieten	uitvoerings- lasten	totaal
1989	60,0 (60,0)	4,3 (4,3)	64,3 (64,3)
1990	65,4 (69,4)	1,7 (4,3)	67,1 (73,7)
1991	61,3 (89,5)	1,6 (4,4)	62,9 (93,9)
1992	54,3 (94,6)	1,1 (4,5)	55,4 (99,1)
1993	68,6 (120,9)	0,8 (4,5)	69,4 (125,4)

Het budgettaire beslag van het instrument zal in het ijkjaar 1993 dus f 69,4 mln. zijn. Dit betekent dat ten opzichte van het ijkpunt (f 125,4 mln.) op kasbasis een besparing van f 56 mln. wordt gerealiseerd. Op nog langere termijn zal het TOK zelfs gedurende enige jaren per saldo inkomsten voor de overheid opleveren, namelijk wanneer lopende verplichtingen niet langer in uitgaven resulteren maar op verstrekte kredieten nog wel aflossingen binnenkomen.

- Afschaffing van het TOK resulteert in een vereenvoudiging van het instrumentarium voor technologiebeleid en in een zekere deregulering.

4. adviseringsfunctie

- Deze functie vervalt

Gevolgen van het invoeren van de nulvariant voor het bedrijfsleven

1. financieringsfunctie

- Een instrument voor het financieren van risicovolle ontwikkelingsprojecten voor bedrijven komt te vervallen.

2, 3, 4 risicodeling/doelmatigheid/adviesfunctie

Deze functies vervallen

2.2. h. Fiscale variant

Inleiding

In deze paragraaf wordt gezien of een fiscale bedding van de TOK-regeling zou kunnen leiden tot vergroting van doelmatigheid en effectiviteit. Aanleiding hiertoe vormt het feit dat in sommige andere landen fiscale faciliteiten voor R&D-uitgaven bestaan.

In verband met deze variant moet allereerst worden geconstateerd dat dergelijke regelingen niet inherent zijn aan de fiscale heffingsstructuur, maar dat de fiscaliteit wordt gebruikt als voertuig om buiten de belastingheffing gelegen doeleinden te bereiken.

Er dient dan ook een helder onderscheid te worden gemaakt tussen enerzijds de faciliteit als zodanig en anderzijds de fiscale bedding ervan. Voorop staat de materiële inhoud van de regeling: wenselijkheid, doelstelling, doelgroep, voorwaarden e.d.

Vervolgens komt de vraag aan de orde of een fiscale bedding van de regeling, d.w.z. incorporatie in de fiscale wetgeving en uitvoering van de regeling door de belastingdienst een toegevoegde waarde zou kunnen geven in termen van efficiency en doelmatigheid. Als dit het geval is, moet nog een afweging worden gemaakt of de winst aan efficiency opweegt tegen het nadeel van verdere complicering van de fiscale regelgeving en uitvoering.

Een fiscale faciliteit die niet inherent is aan de primaire heffingsstructuur zal overigens door de Europese commissie worden getoetst aan de criteria van art. 92 van het EG-verdrag inzake het verbod tot steunverlening. Een dergelijke fiscale faciliteit biedt derhalve in het kader van het EG-verdrag geen grotere nationale beleidsvrijheid dan een directe subsidie- of kredietregeling.

Uitwerking

Er is in budgettaire zin weinig verschil tussen een directe subsidie t.l.v. een begrotingsartikel en een fiscale faciliteit. Slechts het betaalloket en de begrotingstechnische verwerking ervan verschillen.

Zoals hiervoor is opgemerkt dient eerst de gewenste faciliteit gedefinieerd te worden alvorens kan worden gezien of deze fiscaal vertaald kan worden.

Aangezien het construeren van fiscale varianten in vacuo niet zinvol is beperkt zich de beschrijving daarvan tot het kort aangeven van technische mogelijkheden op dit vlak.

In principe is het mogelijk de fiscale variant vorm te geven door middel van een winstaftrek of een belastingaftrek in de Vpb-sfeer. De omvang van die aftrek wordt vastgesteld door de toekenningsinstantie en is gerelateerd aan de desbetreffende deelinvesteringen of kostensoorten.

Een terugbetalingsregeling kan in principe de vorm hebben van een winst- of belastingbijtelling. Bij een winstaftrek en een winstbijtelling is het netto nominale effect afhankelijk van het toepasselijk marginaal tarief (35-40%).

Bij een vormgeving d.m.v. een belastingaftrek is dit niet het geval. De aftrek strekt niet verder dan de overigens berekende winst respectievelijk belasting over het desbetreffende (boek)jaar. Voorzover deze onvoldoende is, is de aftrek verrekenbaar met de belasting over andere jaren door middel van voorwaartse- en achterwaartse verrekening.

Wat de uitvoering van deze variant betreft is het van belang dat de belastingdienst niet geëquipeerd is om buiten de fiscaliteit gelegen criteria te toetsen. Dit betekent dat de belastingdienst een niet aan belastingheffing inherente regeling niet zelfstandig kan uitvoeren. De fiscaliteit kan bij deze variant dan ook slechts een kassiersfunctie vervullen. Derhalve blijft de noodzaak van een afzonderlijk uitvoerend apparaat bestaan. Deze instantie zou dan verklaringen t.b.v. de belastingdienst dienen af te geven op basis waarvan de fiscale faciliteit kan worden toegepast. Deze systematiek is vergelijkbaar met die van de DIR-verklaringen m.b.t. de vroegere energie- en milieutoeslag in de WIR op basis van welke verklaringen de toeslagen door de belastingdienst konden worden toegekend. Deze systematiek, waarin de fiscaliteit een kassiersfunctie vervult, kan doelmatig zijn als de faciliteit generiek is en een zeer grote doelgroep moet worden bereikt die samenvalt met die van de belastingdienst. Uitgaande van een separaat beoordelend en toekennend apparaat dat verklaringen afgeeft aan de belastingdienst kan een fiscale bedding van de regeling, en evenals bij een directe subsidie het geval is, in verplichtingentermen budgettair dichtgeschroeid zijn. De beoordelende en toekennende instantie zal daartoe aantal en financiële omvang van af te geven verklaringen dienen af te stemmen op de voor de regeling gevoteerde middelen.

Gevolgen van invoering van de fiscale variant voor de overheid

1. financieringsfunctie

- De verstrekking van de middelen verloopt niet langer via de uitgavenkant van de begroting van Economische Zaken maar via de inkomstenkant van de begroting van Financiën (vermindering belasting opbrengsten).

2. risicodelingsfunctie

- Wanneer in een winst- of een belastingbijtelling wordt voorzien blijft in beginsel de risicodeling bestaan.

3. doelmatigheid

- Bij onvoldoende winst, waardoor de faciliteit niet of op termijn kan worden berekend, valt het effect lager uit dan bij een directe liquiditeits- of rendementssubsidie- of kredietregeling.
- De regelgeving neemt in omvang en ingewikkeldheid toe.
- Stimulering van ontwikkeling in de fiscale sfeer is strijdig met het streven naar vereenvoudiging van het fiscale stelsel.
- Er ontstaat een ongewenste precedentwerking voor andere instrumenten met uitvoering in de fiscale sfeer.

4. adviseringsfunctie

- Deze blijft onverminderd bestaan.

Gevolgen van invoering van fiscale variant voor het bedrijfsleven

1. financieringsfunctie

- Bij onvoldoende winst, waardoor de faciliteit niet of op termijn kan worden berekend, valt het effect lager uit dan bij een directe liquiditeits- of rendementssubsidie- of kredietregeling.

2. risicodelingsfunctie

- Wanneer in een winst- of een belastingbijtelling wordt voorzien blijft in beginsel de risicodeling bestaan.

3. doelmatigheid

- Bedrijven krijgen met meer regelgeving en met een ingewikkelder relatiepatroon (inschakeling belastingdienst) te maken.

4. adviseringsfunctie

- Deze blijft onveranderd voor de bedrijven.

2.3 Tenslotte

De hier beschreven varianten combineren alle een aantal positief dan wel negatief te waarderen effecten, zowel voor de overheid als voor het bedrijfsleven. In figuur 2 zijn deze in matrixvorm weergegeven.

Bij het beoordelen van de varianten is van belang welke effecten men in welke mate laat meewegen.

Uiteraard is het mogelijk aspecten uit verschillende varianten te combineren om zo een bepaalde combinatie van effecten te realiseren. In feite is de subsidiekrediet-variant zo een combinatie van de gemengd krediet-variant en de subsidievariant. Een andere voor de hand liggende combinatie is die van subsidie- en doelgroepvariant, waarmee een naadloze aansluiting van de ontwikkelingsfaciliteit op het PBTS-instrumentarium verwezenlijkt kan worden.

Evenzeer is denkbaar dat de garantie- en de subsidie-kredietvariant gecombineerd worden, zodat bedrijven in aanmerking komen voor een subsidie voor ontwikkelingsprojecten en daarenboven van een externe financier een door de overheid gegarandeerd krediet kunnen verwerven.

Op deze combinatievarianten is in het bestek van dit rapport niet verder ingegaan.

Figuur 2

	gemengd krediet- variant	garantie variant	subsidie variant	subsidie- krediet- variant	doelgroep variant	min-20%- variant	nulvariant	fiscale variant
--	--------------------------------	---------------------	---------------------	----------------------------------	----------------------	---------------------	------------	--------------------

GEVOLGEN VOOR OVERHEID

financieringsfunctie	0	0	-	0	-	-	--	0
risicodelingsfunctie	-	0	--	-	-	0	--	0
doelmatigheid	+	-	-/+	+	+	-/+	+	--
adviseringsfunctie	0	0	-/+	0	-/+	0	--	0

GEVOLGEN VOOR HET
BEDRIJFSLEVEN

financieringsfunctie	0	0	-	-/+	-	-	--	-
risicodelingsfunctie	-	-	-	-/+	-	-	--	0
doelmatigheid	0	-	++	+	0	-	-	--
adviseringsfunctie	0	-	+	0	-	0	-	0

0 = geen verandering t.o.v. huidige TOK
 + = positieve verandering t.o.v. huidige TOK
 ++ = sterk positieve verandering t.o.v. huidige TOK
 - = negatieve verandering t.o.v. huidige TOK
 -- = sterk negatieve verandering t.o.v. huidige TOK
 -/+ = er zijn zowel positieve als negatieve veranderingen t.o.v. huidige TOK

Vaststelling Regeling technische ontwikkelingskredieten 1987

Ministerie van
Economische Zaken
Afdeling
Publieksvoorlichting

Gepubliceerd in de Staatscourant van 12 december 1986.

Directie Wetgeving en andere Juridische Aangelegenheden/JZ
Nr. 686/415

De minister van Economische Zaken, in overeenstemming met de staatssecretaris van Sociale Zaken en Werkgelegenheid,

Overwegende, dat de ontwikkeling van nieuwe producten, werkwijzen en diensten en daarmee de economische structuur in Nederland kan worden bevorderd door samenwerking van de rijksoverheid en ondernemingen, waarbij door de rijksoverheid kredieten worden verstrekt;

dat het gewenst is het beleid dat ten aanzien daarvan gevoerd wordt in een regeling bekend te maken; dat het voorts wenselijk is tijdelijk subsidies te verlenen ter bevordering van de ontwikkeling van arbeidsvriendelijke produktiemiddelen;

Besluit:

Hoofdstuk I.

Algemene bepalingen

Artikel 1.

1. In deze regeling en de daarbij behorende bijlagen wordt verstaan onder:

- a. *de minister*: de minister van Economische Zaken;
- b. *de Ontwikkelingsraad*: de raad bedoeld in artikel 6;
- c. *de ondernemer*: de natuurlijke persoon of niet-publiekrechtelijke rechtspersoon die een in Nederland gevestigde onderneming in stand houdt;
- d. *ontwikkelingsproject*: een creatieve systematische activiteit die erop gericht is de resultaten van eigen of andermans speurwerk te gebruiken om voor Nederland technisch nieuwe producten, technisch nieuwe werkwijzen of nieuwe diensten dan wel wezenlijke onderdelen daarvan te ontwikkelen, en waaraan meer dan normale technische en daaruit voortvloeiende financiële risico's verbonden zijn;
- e. *ontwikkelingskosten*: de noodzakelijke, op basis van een door de minister goedgekeurde begroting rechtstreeks aan een ontwikkelingsproject toe te rekenen en voor rekening van de ondernemer komende kosten, met uitzondering van de in het tweede lid genoemde kosten;
- f. *groep*: groep bestaande uit:
 - 1°. een natuurlijke persoon of niet-publiekrechtelijke rechtspersoon die direct of indirect:
 - meer dan de helft van het geplaatste kapitaal verschaft aan,
 - volledig aansprakelijk vennoot is van of
 - overwegende zeggenschap heeft over een of meer rechtspersonen of vennootschappen, en
 - 2°. laatstbedoelde rechtspersonen of vennootschappen;
- g. *kredietpercentage*: het door de minister ingevolge artikel 3, tweede lid, vastgestelde percentage.

2. Niet tot de ontwikkelingskosten worden gerekend:

- a. in loonkosten begrepen winstuitkeringen;
- b. commerciële kosten, zoals verkoopkosten, reclame-

kosten, afschrijving dubieuze debiteuren, rente voorraden, garantiekosten;

c. in tarieven begrepen opslagen voor algemene researchkosten;

d. winstopslagen bij transacties binnen groepsverband;

e. rente over met het krediet gefinancierde ontwikkelingskosten en alle niet aan derden betaalde rentevergoedingen.

Artikel 2.

1. Aan een ondernemer die voor eigen rekening en risico een ontwikkelingsproject wil uitvoeren wordt met inachtneming van de volgende bepalingen op een overeenkomstig artikel 7 ingediende aanvraag voor de aan het project verbonden ontwikkelingskosten door de minister krediet toegezegd, indien het ontwikkelingsproject zonder dit krediet niet of met belangrijke vertraging uitgevoerd zou worden.

2. Geen krediet wordt toegezegd aan een ondernemer

- a. in wiens onderneming alleen of te zamen met andere ondernemingen in binnen- en buitenland van de groep waartoe de ondernemer behoort, meer dan 20 000 werknemers werkzaam zijn, of
- b. waarvan in totaal meer dan de helft van het geplaatste kapitaal direct of indirect wordt verschaft door twee of meer ondernemers als bedoeld onder a.

Artikel 3.

1. Het krediet bedraagt een met het kredietpercentage overeenkomend deel van de ontwikkelingskosten, voor zover deze na het indienen van de in artikel 7 bedoelde aanvraag zijn gemaakt.

2. Indien ter zake van de ontwikkelingskosten onderscheidenlijk een deel daarvan reeds uit anderen hoofde subsidie of krediet is toegezegd of verstrekt door:

- a. de Commissie der Europese Gemeenschappen,
 - b. het Rijk of
 - c. een provincie uit gelden door het Rijk in het kader van het regionaal beleid aan de provincies ter beschikking gesteld voor ondersteuning van investeringen door ondernemers, bedraagt het kredietbedrag te zamen met deze subsidies of kredieten onderscheidenlijk een deel daarvan niet meer dan 70% van de ontwikkelingskosten.
3. Onder subsidie als bedoeld in het tweede lid, aanhef en onder a, worden niet begrepen investeringsbijdragen en -toeslagen als bedoeld in artikel 5, tweede en derde lid, aanhef en onder a, van de Wet investeringsrekening (Stb. 1978, 368) en subsidies ingevolge de Subsidieregeling innovatiestimulering 1984 (Stcrt. 140).

Artikel 4.

Het kredietpercentage is 60, tenzij er aanleiding is een lager percentage vast te stellen – doch niet minder dan 40% – gelet op:

- a. de mate waarin van de ondernemer gevergd kan worden dat hijzelf het risico, verbonden aan het ontwikkelingsproject draagt;
- b. de mate waarin van het ontwikkelingsproject positieve gevolgen voor de Nederlandse economie te verwachten zijn.

Artikel 5.

- 1. De ondernemer is over het uitstaande krediet een rente van 5% per jaar verschuldigd, die aan het eind van elk kalenderjaar rentedragend wordt bijgeschreven.
- 2. De ondernemer dient het krediet en de bijgeschreven

rente af te lossen door jaarlijkse betaling van een door de minister vast te stellen bedrag dan wel een deel van de met de uit het ontwikkelingsproject voortvloeiende of ervan afgeleide produktie c.q. dienstverlening gerealiseerde omzet over een periode van ten hoogste 15 jaar, te rekenen van de eerste dag van het kalenderjaar waarin het ontwikkelingsproject werd beëindigd.

3. De minister stelt het in het tweede lid bedoelde bedrag dan wel deel zodanig vast, dat het krediet en de bijgeschreven rente kunnen worden afgelost binnen de economische levensduur van het produkt, de werkwijze of de dienst.

Artikel 6.

1. Er is een Ontwikkelingsraad, die de minister op zijn verzoek van advies dient omtrent door hem te nemen beslissingen op grond van deze regeling.
2. De Ontwikkelingsraad bestaat uit een voorzitter, tevens lid, en ten minste drie doch ten hoogste zes leden.
3. De voorzitter en de leden worden door de minister voor een termijn van drie jaar benoemd. Zij zijn allen te allen tijde opnieuw benoembaar.
4. De minister kan waarnemers aanwijzen, die het recht hebben de vergaderingen van de Ontwikkelingsraad bij te wonen.
5. In het secretariaat van de Ontwikkelingsraad wordt door de minister voorzien.
6. De Ontwikkelingsraad beslist bij meerderheid van stemmen. Bij staking van stemmen beslist de stem van de voorzitter.
7. Een lid van de Ontwikkelingsraad, dat uit anderen hoofde of enigerlei wijze betrokken is bij, belang heeft bij of een belang heeft tegengesteld aan de ondernemer of een ondernemer die tot dezelfde groep behoort, neemt niet deel aan de voorbereiding en vaststelling van het advies.
8. Een ieder die betrokken is bij de werkzaamheden van de Ontwikkelingsraad en daarbij de beschikking krijgt over gegevens, waarvan hij het vertrouwelijk karakter kent of redelijkerwijs moet vermoeden, en voor wie niet reeds uit hoofde van ambt, beroep of wettelijk voorschrift ter zake van die gegevens een geheimhoudingsplicht geldt, is verplicht tot geheimhouding daarvan behoudens voor zover enig wettelijk voorschrift hem tot bekendmaking verplicht of uit zijn taak bij deze werkzaamheden de noodzaak tot bekendmaking voortvloeit.

Hoofdstuk II. Aanvragen

Artikel 7.

1. Een aanvraag om krediet dient in drievoud te worden ingediend bij de Minister van Economische Zaken, Postbus 20101, 2500 EC 's-Gravenhage.
2. De aanvraag dient schriftelijk te worden ingediend met toezending van volledige informatie over de punten en vergezeld van alle stukken, welke zijn vermeld in bijlage 1.
3. Een aanvraag wordt eerst geacht te zijn ingediend, indien aan de voorgaande leden is voldaan.

Artikel 8.

1. De minister kan, alvorens op de aanvraag te beslissen, advies van derden inwinnen alsmede binnen een door hem te stellen termijn nadere gegevens van de aanvrager verlangen.
2. De minister kan voorts van de ondernemer verlangen dat aan door hem aangewezen personen toegang wordt verleend tot alle plaatsen, niet zijnde woningen, waarvan zij het betreden voor de goede uitvoering van deze regeling noodzakelijk achten.
3. De minister wijst de aanvraag af, indien aan het verlangen, bedoeld in het eerste en tweede lid, niet wordt voldaan.

Artikel 9.

De minister wint omtrent de te nemen beslissing advies in van de Ontwikkelingsraad. Het bepaalde in artikel 8, eerste en tweede lid, is van overeenkomstige toepassing.

Artikel 10.

1. De minister zendt aan de ondernemer binnen zes maanden na de indiening van de aanvraag zijn beslissing op de aanvraag dan wel, indien de minister voornemens is een krediet toe te zeggen, een ontwerp van zijn voorgenomen beslissing. Deze termijn kan bij schriftelijke mededeling eenmaal met ten hoogste twee maanden worden verlengd.
2. Ingeval de minister een ontwerp-beslissing heeft toegezonden, beslist hij binnen een maand nadat de ondernemer hem zijn zienswijze daaromtrent kenbaar heeft gemaakt dan wel, indien de ondernemer nalaat dit te doen, binnen een maand na verzending van de ontwerp-beslissing.

Artikel 11.

1. Onverminderd het bepaalde in de vorige artikelen van deze regeling beslist de minister afwijzend op een aanvraag:
 - a. indien van het ontwikkelingsproject onvoldoende positieve gevolgen voor de Nederlandse economie te verwachten zijn;
 - b. indien onvoldoende vertrouwen bestaat in de technische en economische haalbaarheid van het ontwikkelingsproject, in het bijzonder de mogelijkheid het krediet en de bijgeschreven rente af te lossen binnen de economische levensduur van de eruit voortvloeiende produkten of diensten;
 - c. indien onvoldoende vertrouwen bestaat dat de ondernemer de capaciteit heeft om het ontwikkelingsproject volledig uit te voeren;
 - d. indien onvoldoende aannemelijk is dat de ondernemer ten minste 30% van de ontwikkelingskosten met eigen middelen zal financieren, met dien verstande dat onder eigen middelen niet worden begrepen de vormen van steun, bedoeld in artikel 3, tweede lid, juncto het derde lid;
 - e. indien onvoldoende vertrouwen bestaat dat de ondernemer de capaciteiten heeft en zal kunnen beschikken over voldoende financiële middelen om bij wetslagen van het ontwikkelingsproject de commercialisatie van de resultaten ervan en de eruit voortvloeiende produktie c.q. dienstverlening alleen of in samenwerking met derden ter hand te nemen;
 - f. indien ernstige twijfel bestaat omtrent de continuïteit van de onderneming;
 - g. indien en voor zover het in het kader van deze regeling voor kredietverlening in het betreffende jaar beschikbare, in de Nederlandse Staatscourant gepubliceerde bedrag door het totaal van voorafgaande krediettoezeggingen met betrekking tot eerder ingediende aanvragen is uitgeput dan wel dat bedrag door toezegging van het gevraagde krediet overschreden zou worden;
 - h. indien en voor zover in het jaar waarin de beslissing genomen wordt aan de ondernemer dan wel de groep waartoe de ondernemer behoort krediettoezeggingen in het kader van deze regeling zijn gedaan ten bedrage van f 25 000 000 dan wel dat bedrag door toezegging van het gevraagde krediet overschreden zou worden.
2. De minister kan, in afwijking van het bepaalde in artikel 2 en in het eerste lid van dit artikel, aanhef en onder b, indien vooralsnog onvoldoende vertrouwen bestaat in de technische haalbaarheid van het ontwikkelingsproject, de aanvraag gedeeltelijk afwijzen, met dien verstande dat krediet wordt toegezegd voor de kosten verbonden aan de uitvoering van een eerste fase van het ontwikkelingsproject, gedurende een in de beslissing te vermelden tijdsduur.

Artikel 12.

Een positieve beslissing op een aanvraag wordt aan de ondernemer schriftelijk medegedeeld met vermelding

van:

- a. het kredietpercentage;
- b. de maximale ontwikkelingskosten ingevolge de goedgekeurde begroting;
- c. het maximale kredietbedrag;
- d. de periode gedurende welke ontwikkelingskosten kunnen worden gemaakt;
- e. het bedrag of het deel van de door de ondernemer met de uit het ontwikkelingsproject voortvloeiende of ervan afgeleide productie c.q. dienstverlening gerealiseerde omzet, dat jaarlijks ter aflossing van het krediet en de bijgeschreven rente dient te worden betaald;
- f. de kalenderjaren waarin de ondernemer tot aflossing verplicht is.

Artikel 13.

1. Indien de minister een toestemming als bedoeld in artikel 16, eerste lid, heeft verleend, kan de ondernemer de minister verzoeken om wijziging van hetgeen hem is medegedeeld krachtens artikel 12, aanhef en onder b tot en met e.
2. Het bepaalde in de artikelen 7, 8, 10, eerste lid, en 11 is van overeenkomstige toepassing.
3. Indien verzocht wordt om verhoging van het maximale kredietbedrag is tevens het bepaalde in artikel 9 van overeenkomstige toepassing.

Hoofdstuk III. Voorwaarden

Artikel 14.

1. Aan de krediettoezegging zijn de in de artikelen 16 en 17 gegeven voorwaarden verbonden.
2. De in het eerste lid bedoelde voorwaarden dienen door de ondernemer te worden nageleefd, voor zover niet uit de aard van de voorwaarde het tegendeel blijkt, zolang de ondernemer de verplichting tot aflossing van het krediet en de bijgeschreven rente heeft.
3. De minister kan aan de krediettoezegging nadere voorwaarden verbinden.

Artikel 15.

1. De minister kan aan de krediettoezegging voorwaarden verbinden, bij het niet vervuld worden waarvan de krediettoezegging geheel of gedeeltelijk vervalt.
2. De krediettoezegging vervalt in ieder geval, indien de ondernemer niet binnen een door de minister te bepalen termijn een schriftelijke verklaring heeft ingezonden, waarbij hij het krediet met inbegrip van alle bij of krachtens deze regeling gestelde voorschriften aanvaardt.
3. De minister kan, zolang aan de bij of krachtens dit artikel gestelde voorwaarden niet is voldaan en de verklaring, bedoeld in het tweede lid, niet door hem is ontvangen, zijn krediettoezegging intrekken op grond van gewijzigde omstandigheden.

Artikel 16.

1. De ondernemer voert het ontwikkelingsproject uit overeenkomstig het bij de aanvraag ingediende projectplan en binnen de daarin voorziene tijdsduur, behoudens voorafgaande schriftelijke toestemming van de minister voor het vertragen of stopzetten alsmede het op wezenlijke onderdelen wijzigen van het ontwikkelingsproject.
2. De ondernemer voert het ontwikkelingsproject in Nederland uit, tenzij de minister voorafgaande schriftelijke toestemming heeft gegeven voor gedeeltelijke uitvoering buiten Nederland.
3. De ondernemer neemt bij wetslagen van het ontwikkelingsproject de commercialisatie van de resultaten ervan terstond ter hand, tenzij de minister voorafgaande schriftelijke toestemming gegeven heeft voor uitstel ervan.
4. De ondernemer brengt, tenzij de minister anders

bepaalt, steeds na afloop van een periode van drie maanden aan de minister schriftelijk verslag uit omtrent de voortgang van het ontwikkelingsproject in technisch en financieel opzicht, zodanig dat daaruit een duidelijk inzicht wordt verkregen in de vorderingen die gemaakt zijn in vergelijking met het ingediende ontwikkelingsplan, alsmede mededeling te doen van wijzigingen in de vooruitzichten ter zake van de commercialisatie van de resultaten van het ontwikkelingsproject. De minister kan aanwijzingen geven voor de inrichting van het verslag.

5. De ondernemer doet uit het ontwikkelingsproject voortvloeiende aanvragen om octrooi op zijn naam stellen, behoudens voorafgaande schriftelijke toestemming van de minister voor tenaamstelling op de naam van een derde.

6. De ondernemer zal uit het ontwikkelingsproject voortvloeiende octrooien, uit octrooiaanvragen voortvloeiende rechten dan wel aanspraken op octrooi niet vervreemden of aan derden ter beschikking stellen, noch daarop aan derden licenties verlenen zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de minister.

7. De ondernemer zal op het ontwikkelingsproject betrekking hebbende niet-geoctrooieerde kennis niet aan derden overdragen of ter beschikking stellen zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de minister.

8. De ondernemer zal de onderneming waarin het ontwikkelingsproject wordt uitgevoerd en de activa, anders dan prototypen, welke mede met het ontwikkelingskrediet zijn gefinancierd, niet geheel of gedeeltelijk vervreemden zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de minister.

9. De ondernemer zal zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de minister geen krediet uit hoofde van de Kredietregeling midden- en kleinbedrijf 1985 (Stcrt. 123) aanvaarden en aandelen uitgeven ten behoeve van de verkrijging daarvan door:

- a. N.V. Industriebank LIOF,
- b. N.V. Noordelijke Ontwikkelingsmaatschappij,
- c. Overijsselse Ontwikkelingsmaatschappij,
- d. N.V. Gelderse Ontwikkelingsmaatschappij of
- e. Brabantse Ontwikkelingsmaatschappij N.V.

10. De ondernemer zal zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de minister niet, indien hij een rechtspersoon is, deze ontbinden of, indien hij deelneemt in een vennootschap onder firma of maatschap, meewerken aan de ontbinding daarvan of het eruit treden van een of meer deelnemers.

11. De minister kan aan toestemmingen als bedoeld in dit artikel voorwaarden verbinden.

Artikel 17.

1. De ondernemer voert een administratie die zodanig is ingericht, dat daaruit te allen tijde op eenvoudige en duidelijke wijze kunnen worden afgelezen:

- a. de ontwikkelingskosten, in het bijzonder de in het kader van het ontwikkelingsproject bestede, en door middel van een sluitende tijdschrijving vastgestelde arbeidstijd, de machine-uren, een specificatie van de voor nacalculatie van het tarief benodigde kostensoorten, de verbruikte materialen en de overige kosten, en
- b. de inkomsten uit verkopen van activa, die mede met het krediet zijn gefinancierd en de met de uit het ontwikkelingsproject voortvloeiende of ervan afgeleide productie c.q. dienstverlening gerealiseerde omzet.

2. De ondernemer zendt tegelijk met het laatste verzoek als bedoeld in artikel 18, tweede lid, dat de ondernemer gelet op het krachtens de artikelen 12 en 13 bepaalde gerechtigd is in te dienen, aan de minister een gespecificeerde lijst toe van nog bruikbare activa, welke mede zijn gefinancierd met het krediet, met daarbij vermeld de waarde van elk der activa op het moment van beëindiging van het ontwikkelingsproject, vastgesteld op basis van de aanschafprijs, verminderd met een afschrijving van 20% per jaar.

3. De ondernemer doet zolang hij een verplichting tot terugbetaling van het krediet en de bijgeschreven rente heeft jaarlijks vóór 1 februari, aan de minister opgave van de omzet die door de ondernemer in het voorafgaande kalenderjaar is gerealiseerd met de uit het ontwikkelingsproject voortvloeiende of ervan afgeleide productie c.q. dienstverlening alsmede een prognose te verschaffen omtrent de omzet in het lopende kalenderjaar, voorzien van een toelichting, indien de opgegeven of te verwachten omzet afwijken van de laatstelijk aan de minister verschaft prognose.

4. De ondernemer zendt jaarlijks vóór 1 juli in de in het vorige lid bedoelde jaren aan de minister een verklaring toe van een externe accountant, ingericht volgens het in bijlage 2 opgenomen model, omtrent de in het vorige lid bedoelde opgave.

5. De ondernemer zal aan door de minister aan te wijzen personen, voor zover deze dat noodzakelijk achten voor een goede uitvoering van deze regeling en de controle op de besteding van het verstrekte krediet:

- a. inzage verlenen in alle boeken en bescheiden en de gelegenheid bieden daarvan afschrift te nemen;
- b. toegang verlenen tot alle plaatsen, niet zijnde woningen;
- c. alle inlichtingen verstrekken en door zijn externe accountant of boekhouder doen verstrekken;
- d. anderszins alle door hen gewenste medewerking verlenen.

6. De ondernemer doet onverwijld nadat een verzoek tot verlening van surséance van betaling aan of faillietverklaring van de ondernemer bij de rechtbank is ingediend daarvan mededeling aan de minister.

Hoofdstuk IV. Voorschotten

Artikel 18.

1. Aan de ondernemer worden voorschotten op het krediet verstrekt naar rato van de door de ondernemer gemaakte en betaalde ontwikkelingskosten.

2. De ondernemer dient gelijktijdig met het uitbrengen van het verslag als bedoeld in artikel 16, vierde lid, bij de minister een verzoek in te dienen om uitbetaling van een voorschot. De minister kan aanwijzingen geven omtrent de inrichting van het verzoek en de daarbij in te zenden bewijsstukken. Artikel 8 is van overeenkomstige toepassing.

3. De minister beslist binnen twee maanden na de ontvangst van het verzoek, tenzij hij een onderzoek naar de juistheid van de verstrekte gegevens gewent acht. In het laatste geval doet hij binnen twee maanden na de ontvangst van het verzoek schriftelijk mededeling aan de ondernemer.

4. De minister neemt geen beslissing vanaf het moment waarop een verzoek tot verlening van surséance van betaling aan of faillietverklaring van de ondernemer bij de rechtbank is ingediend, totdat op dit verzoek afwijzend is beslist of totdat een maand na de intrekking van de surséance is verstreken. Gedurende deze periode worden de termijnen bedoeld in het vorige lid geschorst.

Artikel 19.

De minister beslist afwijzend op een verzoek als bedoeld in artikel 18, tweede lid:

- a. indien en voor zover het verzoek betrekking heeft op andere kosten dan werkelijk gemaakte en betaalde ontwikkelingskosten;
- b. indien de ondernemer niet heeft voldaan aan de bij krachtens de artikelen 14, 16 en 17 gestelde voorwaarden;
- c. indien de ondernemer zodanig onjuiste of onvolledige informatie heeft verstrekt, dat de minister bij de beslissing op de aanvraag, op een eerder verzoek als bedoeld in artikel 18, tweede lid, of ter zake van een gevraagde toestemming als bedoeld in artikel 16, een

andere beslissing zou hebben genomen, indien hem de juiste gegevens volledig bekend waren gemaakt;

d. indien de ondernemer failliet is verklaard.

Hoofdstuk V. Vaststelling en terugbetaling

Artikel 20.

De minister stelt na ontvangst van het laatste verzoek als bedoeld in artikel 18, tweede lid, dat de ondernemer gelet op het krachtens de artikelen 12 en 13 bepaalde gerechtigd is in te dienen, de omvang vast van:

- a. de ontwikkelingskosten;
- b. het kredietbedrag;
- c. de waarde van de nog bruikbare activa, welke mede met het krediet zijn gefinancierd en die niet gebruikt worden voor de uit het ontwikkelingsproject voortvloeiende productie c.q. dienstverlening, op het moment van indiening van het in de aanhef bedoelde verzoek, vastgesteld op basis van de aanschafprijs, verminderd met een afschrijving van 20% per jaar.

Artikel 21.

Indien de aan de ondernemer verstrekte voorschotten in totaal groter zijn dan het vastgestelde kredietbedrag, is het meerdere terstond en zonder enige ingebrekestelling opeisbaar.

Artikel 22.

Indien de minister toepassing heeft gegeven aan het bepaalde in artikel 20, aanhef en onder c, dient de ondernemer binnen vier weken na ontvangst van de vaststelling ter aflossing van het krediet en de bijgeschreven rente een bedrag te betalen ter grootte van een met het kredietpercentage overeenkomend deel van de vastgestelde waarde.

Artikel 23.

Indien de ondernemer opbrengsten geniet uit verkoop of anderszins van een nulserie, prototype, onderdelen hiervan, of andere activa, die mede met het krediet zijn gefinancierd, dient hij binnen vier weken na ontvangst daarvan mededeling te doen aan de minister en ter aflossing van het krediet en de bijgeschreven rente een bedrag te betalen ter grootte van een met het kredietpercentage overeenkomend deel van die opbrengst. Binnen twee maanden na deze mededeling dient hij tevens een verklaring van een externe accountant, ingericht volgens het in bijlage 2 opgenomen model, aan de minister toe te zenden.

Artikel 24.

1. De ondernemer dient ter aflossing van het krediet en de bijgeschreven rente jaarlijks bedragen te betalen ter grootte van het krachtens de artikelen 12 en 13 vastgestelde bedrag dan wel deel van de door de ondernemer met de uit het ontwikkelingsproject voortvloeiende of ervan afgeleide productie c.q. dienstverlening gerealiseerde omzetten, in de krachtens de artikelen 12 en 13 vastgestelde kalenderjaren. De betalingen dienen plaats te vinden steeds vóór 1 februari van het volgende jaar.

2. Indien uit de verklaring van de externe accountant, bedoeld in artikel 17, vierde lid, blijkt dat de ondernemer te weinig heeft betaald, zal de ondernemer het resterende bedrag binnen een maand betalen.

3. Indien de ondernemer te veel heeft betaald, betaalt de minister het te veel betaalde binnen een maand terug.

Artikel 25.

Het bedrag van het krediet en van de bijgeschreven rente, dat resteert na aftrek van hetgeen de ondernemer ingevolge de artikelen 21, 22, 23 en 24 verplicht is te betalen, behoeft niet te worden terugbetaald.

Artikel 26.

De ondernemer kan hetgeen hij verschuldigd is niet vervroegd aflossen, behoudens voorafgaande schriftelijke toestemming van de minister.

Artikel 27.

1. Het nog niet afgeloste gedeelte van het krediet en de bijgeschreven rente zijn terstond en zonder enige ingebrekestelling opeisbaar zodra:

- a. de ondernemer niet heeft voldaan aan de bij of krachtens de artikelen 14, 16, 17 en 21 tot en met 24 gestelde voorwaarden;
 - b. de minister blijkt dat de ondernemer zodanig onjuiste of onvolledige informatie heeft verstrekt, dat de minister bij de beslissing op de aanvraag, op een verzoek als bedoeld in artikel 18, tweede lid, of ter zake van een toestemming als bedoeld in artikel 16 een andere beslissing zou hebben genomen, indien hem de juiste gegevens volledig waren verstrekt;
 - c. een verzoek tot faillietverklaring van de ondernemer bij de rechtbank is ingediend.
2. Ingeval de ondernemer niet heeft voldaan aan de bij of krachtens de artikelen 14 en 16, eerste tot en met zesde lid, gestelde voorwaarden, kan de minister, onverminderd het bepaalde in het eerste lid, van de ondernemer nakoming vorderen van de betrokken voorwaarden.
3. Ingeval de ondernemer niet heeft voldaan aan de bij of krachtens de artikelen 14, 16 en 26 gestelde voorwaarden en in het in het eerste lid, onder b, bedoelde geval is de ondernemer bovendien een boete verschuldigd ter grootte van het hoogste bedrag dat te eniger tijd aan hoofdsom en rente op het krediet heeft uitgestaan.

Hoofdstuk VI. Subsidie arbeidsvriendelijke produktiemiddelen

Artikel 28.

1. Aan de ondernemer die voor eigen rekening en risico een ontwikkelingsproject gaat uitvoeren, dat gericht is op de ontwikkeling en productie van een nieuw produktiemiddel, bij gebruik waarvan ten opzichte van gangbare produktiemiddelen een aanmerkelijke verbetering van bezwarende arbeidsomstandigheden kan worden bereikt, wordt, indien hem een krediet als bedoeld in artikel 2 wordt toegezegd, op zijn verzoek tevens een subsidie toegezegd.
2. Als bezwarende arbeidsomstandigheden als bedoeld in het eerste lid worden uitsluitend aangemerkt:
 - a. schadelijk geluid of trillingen;
 - b. statische of dynamische fysieke arbeidsbelasting;
 - c. extreme temperatuur, vochtigheid of luchtbeweging;
 - d. stof, dampen of gassen;
 - e. gevaar voor arbeidsongevallen.

Artikel 29.

1. De subsidie voor het eerste exemplaar van het produktiemiddel bedraagt 25% van de geraamde verkoopprijs ervan, doch ten hoogste f 50 000.
2. De subsidie voor het tweede tot en met vijfde exemplaar van het produktiemiddel bedraagt 25% van de opbrengst die de ondernemer geniet uit verkoop ervan of anderszins, doch per exemplaar ten hoogste het subsidiebedrag voor het eerste exemplaar.

Artikel 30.

1. Het verzoek kan slechts worden ingediend vóór 1 januari 1989 gelijktijdig met een aanvraag als bedoeld in artikel 7 met toezending van volledige informatie omtrent de punten en vergezeld van alle stukken, welke zijn vermeld in bijlage 3.
2. Het bepaalde in de artikelen 7 tot en met 10 is van overeenkomstige toepassing, met dien verstande dat de in artikel 8, eerste en tweede lid, genoemde bevoegdheden

den mede toekomen aan en de beslissing op de aanvraag genomen wordt in overeenstemming met de Minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid.

3. Het verzoek om een subsidie wordt afgewezen, indien en voor zover door toezegging van de gevraagde subsidie het voor toepassing van dit hoofdstuk beschikbare bedrag van f 5 000 000 door het totaal van voorafgaande subsidietoezeggingen met betrekking tot eerder ingediende aanvragen is uitgeput dan wel door toezegging van het gevraagde subsidiebedrag overschreden zou worden.

Artikel 31.

Indien de minister subsidie toezeft, doet hij daarvan mededeling in de beslissing op de aanvraag als bedoeld in artikel 12, onder vermelding van het maximale subsidiebedrag.

Artikel 32.

1. De ondernemer dient binnen een jaar na beëindiging van het ontwikkelingsproject, behoudens voorafgaande schriftelijke verlenging door de minister, een verzoek om vaststelling en uitbetaling van de subsidie bij de minister in te dienen.
2. De ondernemer kan verzoeken indienen, betrekking hebbend op één exemplaar van het produktiemiddel.
3. De verzoeken dienen vergezeld te gaan van een verklaring van een externe accountant, ingericht volgens het in bijlage 2 opgenomen model, omtrent de opbrengsten die de ondernemer heeft genoten uit verkoop van het produktiemiddel of anderszins, met dien verstande dat wat betreft het eerste exemplaar ook door de accountant verklaard kan worden dat de ondernemer het in zijn onderneming in gebruik heeft genomen.
4. Het bepaalde in de artikelen 8, 17, vijfde lid, en 18, derde en vierde lid, is van overeenkomstige toepassing, met dien verstande dat de in artikel 8, eerste en tweede lid, en 17, vijfde lid, genoemde bevoegdheden mede toekomen aan de Minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid.

Artikel 33.

1. De minister beslist afwijzend op een verzoek als bedoeld in artikel 32:
 - a. indien de krediettoezegging is vervallen of ingetrokken;
 - b. indien niet is voldaan aan het bepaalde in artikel 32;
 - c. indien de ondernemer zodanig onjuiste of onvolledige informatie heeft verstrekt, dat de minister bij de beslissing op de aanvraag of op een eerder verzoek om vaststelling en uitbetaling van de subsidie een andere beslissing zou hebben genomen indien hem de juiste gegevens volledig bekend waren gemaakt;
 - d. indien de ondernemer failliet is verklaard.
2. Onverminderd het bepaalde in het eerste lid beslist de minister afwijzend op een verzoek dat betrekking heeft op het tweede tot en met vijfde exemplaar van het produktiemiddel, indien de ondernemer niet ten genoegen van de Minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid heeft aangetoond dat door het gebruik van het eerste exemplaar van het produktiemiddel daadwerkelijk een aanmerkelijke verbetering van de arbeidsomstandigheden als bedoeld in artikel 28 wordt bereikt.

Artikel 34.

Reeds uitgekeerde bedragen zijn terstond en zonder enige ingebrekestelling opeisbaar zodra de minister blijkt dat de ondernemer zodanig onjuiste of onvolledige informatie heeft verschaft, dat hij bij zijn beslissing op een verzoek als bedoeld in de artikelen 28 en 33 een andere beslissing zou hebben genomen, indien hem de juiste gegevens volledig waren verstrekt.

Hoofdstuk VII. Slotbepalingen

Artikel 35.

De regeling van de Minister van Economische Zaken van 21 juli 1954 (Stort. 142) wordt ingetrokken.

Artikel 36.

Deze regeling wordt bekendgemaakt in de Nederlandse Staatscourant en treedt in werking met ingang van 1 januari 1987, met dien verstande dat zij van toepassing is op aanvragen ingediend na haar inwerkingtreding.

Artikel 37.

Deze regeling kan worden aangehaald als: Regeling technische ontwikkelingskredieten 1987.

's-Gravenhage, 11 december 1986.

De minister van Economische Zaken,

R. W. de Korte.

Toelichting

Algemeen

Het technisch ontwikkelingskrediet is een al vele jaren bestaande faciliteit, die ten doel heeft de innovatie binnen het Nederlandse bedrijfsleven te stimuleren. Tot op heden waren de criteria die gehanteerd werden bij het toekennen van deze faciliteit bekendgemaakt in door het Ministerie van Economische Zaken uitgegeven brochures.

In het kader van de stroomlijning van het steuninstrumentarium is thans een formele regeling vastgesteld. De inhoud daarvan komt nagenoeg overeen met de beleidsregels die tot dusver gehanteerd werden. Nieuw is, dat van deze faciliteit zijn uitgesloten (groepen van) ondernemingen met (over de hele wereld) meer dan 20 000 werknemers (artikel 2, tweede lid). Voorts is een maximum ingevoerd per ondernemer (of groep) van f25 miljoen per jaar (artikel 11, eerste lid, onder h). Het krediet is bestemd voor de ontwikkelingsfase van het innovatieproject. Dat is de fase die ligt tussen het stadium van research en haalbaarheidsonderzoek en de exploitatie van nieuwe vindingen. Onder exploitatie wordt in dit verband verstaan: de stuks-, serie- of massafabricage van een nieuw produkt, het op de markt brengen van een nieuwe dienst of de toepassing in het productieproces van een nieuwe werkwijze. Zo valt bij voorbeeld in de metaal- en elektrotechnische industrie in de ontwikkelingsfase: het gedetailleerde ontwerp van een nieuw produkt, nadat er een concreet idee is, de bouw en het testen van een prototype en het maken en beproeven van een eventuele nulserie. In de chemische sector valt binnen de ontwikkelingsfase de productie en het testen van een nieuw produkt in zgn. 'pilot plant', dus de fase ná de beproeving op laboratoriumschaal. Bij een nieuwe werkwijze moet voor de ontwikkelingsfase gedacht worden aan het maken van een gedetailleerd ontwerp, de bouw (eventueel op schaal) van de benodigde machines en het uittesten van de werkwijze. Gaat het om een nieuwe dienst, bij voorbeeld de ontwikkeling van een nieuwe constructie of nieuwe computerprogrammatuur, dan bestrijkt de ontwikkelingsfase de periode van het ontwerpen, het uitwerken en het eventueel testen van de nieuwe constructie of programmatuur.

Niet alleen producerende bedrijven kunnen voor kredietverlening in aanmerking komen, maar ook dienstverlenende, zoals ingenieursbureaus, adviesbureaus e.d. Hierbij kan het bij voorbeeld gaan om nieuwe produkten of werkwijzen op het gebied van transport, grondonderzoek, materiaalonderzoek, offshore, informatica, droge en natte bouw, voertuigen en machinebouw. Dergelijke bureaus dienen, indien dat voor de commercialisatie van een nieuw produkt noodzakelijk is, wel een samenwerking aan te gaan met een productie- of dienstverlenend bedrijf en aan te tonen dat aldus bij het slagen van het project de exploitatie ervan verzekerd is.

Criteria

Centraal in de criteria om voor een krediet in aanmerking te komen staat de nieuwigheidseis (artikel 1, eerste lid, onder d). Deze moet aldus worden begrepen dat het te ontwikkelen nieuwe produkt, werkwijze of dienst voldoende elementen op technologisch gebied moet bevatten die nieuw zijn ten opzichte van datgene dat reeds in Nederland wordt geproduceerd. Onvoldoende is een vernieuwing die bestaat uit een geringe verbetering van, een variant op of een vervolg van het bestaande, zoals vaak het geval is bij een volgende generatie produkten of productieprocessen.

Voor computerprogrammatuur moet dit zo geïnterpreteerd worden, dat het resulterend programma een programmatechnisch novum moet zijn. Onder 'resultierend programma' wordt dat zelfstandige programma verstaan, dat de technische vernieuwing tot uiting brengt. Bij een micro-computer met een technisch

volstrekt nieuwe interpreter wordt dus alléén de ontwikkeling van die interpreter als onderwerp van een kredietaanvraag geaccepteerd. Derhalve komt het normale programmeerwerk met bekende hulpmiddelen niet voor ondersteuning in aanmerking, ook al zou het programma in commerciële zin nieuw zijn. Onder bekende hulpmiddelen worden verstaan normale, op de markt verkrijgbare computers met bekende operating systemen en programmeertalen zoals COBOL, FORTRAN, BASIC, PASCAL enz. Onder normaal programmeerwerk wordt verstaan het programmeren van bij voorbeeld een boekhouding, een voorraadadministratie en dergelijke. Aan het ontwikkelingsproject moeten enerzijds meer dan normale technische risico's verbonden zijn, maar deze mogen anderzijds ook niet zó groot zijn, dat ernstig getwijfeld moet worden aan de kans van slagen van het project. Hierbij moet de aanvrager ook kunnen aantonen dat hij de noodzakelijke technische kennis niet op normale commerciële voorwaarden van derden kan betrekken.

Het risico moet technisch van aard zijn. Dit betekent dat projecten welke gericht zijn op plant- en dierversedeling, veelal niet voor een krediet uit hoofde van deze regeling in aanmerking zullen komen. Met name indien er met gebruikelijke technieken gestreefd wordt naar de ontwikkeling van nieuwe rassen, is er geen sprake van een technisch, maar van een biologisch risico. Dat kan anders worden, indien nieuwe analyse- of manipulatietechnieken worden ontwikkeld of in geval van mechanisering van de methode of de ontwikkeling van een speciaal apparaat. Het project moet in commercieel opzicht redelijk goede vooruitzichten bieden. Het voldoen aan eventuele geldende wettelijke eisen bijvoorbeeld op grond van de Arbeidsomstandighedenwet, is daarbij uiteraard een minimum. Immers, wil een project commercieel kans van slagen hebben, dan zal een toekomstig gebruiker van het te ontwikkelen produktiemiddel ervan verzekerd willen zijn dat dit de toets der kritiek van de Arbeidsinspectie kan doorstaan. De aanvrager zal daarenboven moeten aantonen dat voor het te ontwikkelen produkt, produktiewijze of dienst een markt bestaat en dat hij daarop een zodanige prijs kan realiseren, dat hij ruimschoots binnen de economische levensduur van het produkt de ontwikkelingskosten kan terugverdienen en het krediet kan terugbetalen.

Ondernemers die behoefte hebben aan advies over de mogelijkheden voor het indienen van een aanvraag kunnen hiervoor terecht bij het Ministerie van Economische Zaken, Directoraat-Generaal voor Industrie en Regionaal beleid.

Omvang van het krediet

Het krediet bedraagt in de regel 60% van de ontwikkelingskosten (artikel 4, eerste lid). Wel is voorzien in een bepaling – artikel 3, tweede en derde lid – welke verhindert dat het ontwikkelingskrediet onbeperkt kan cumuleren met andere vormen van steun. Deze houdt in dat andere vormen van steun op het krediet in mindering worden gebracht voor zover zij te zamen met het krediet meer dan 70% van de ontwikkelingskosten zouden bedragen. Daarbij gaat het om van rijkswege of van de Europese Commissie verkregen subsidies en kredieten en de provinciale IPR, voor zover die specifiek ter zake van ontwikkelingskosten zijn toegezegd. Om wille van de uitvoerbaarheid wordt een uitzondering gemaakt voor de WIR-basispremie, de WIR-kleinschaligheidstoelage en INSTIR-subsidies. In dit verband is voorts van belang, dat in artikel 16, negende lid, de voorwaarde is opgenomen dat de ondernemer geen krediet zal aanvaarden ingevolge de Kredietregeling midden- en kleinbedrijf 1985 en aandelen zal uitgeven aan regionale ontwikkelingsmaatschappijen, zonder toestemming van de minister. Deze toestemming zal worden geweigerd, indien de betrokken financiële middelen kennelijk bestemd zijn voor de financiering van het ontwikkelingsproject. Is dat niet het geval, dan zal de toestemming doorgaans worden

verleend.

Er kan aanleiding zijn een lager kredietpercentage dan 60% vast te stellen. Dit kan b.v. gelegen zijn in een betrekkelijk grote financiële draagkracht van de onderneming. Hij kan ook gelegen zijn in het commerciële risico van het project. Is dit onaanvaardbaar groot, dan zal de aanvraag met toepassing van het bepaalde in artikel 11, eerste lid, aanhef en onder b, worden afgewezen. Denkbaar is echter ook, dat dit risico niet zó groot is, dat afwijzing gerechtvaardigd zou zijn, maar het om deze reden wel wenselijk gevonden wordt de ondernemer een groter deel van het risico zelf te laten dragen. Is het technische risico niet voldoende te overzien, dan kan de krediettoezegging beperkt worden tot de eerste fase van het project (artikel 11, tweede lid).

Ook indien bij de beslissing op de aanvraag voorzien wordt, dat de ondernemer de ontwikkelingskosten in belangrijke mate kan financieren uit vanwege het Rijk te verstrekken steun die buiten de anti-cumulatieregeling gehouden is – met name INSTIR-subsidies – kan er aanleiding voor zijn van de ondernemer te vergen dat hij een groter deel van het financieringsrisico voor zijn rekening neemt.

Bij de vaststelling van het kredietpercentage kan eveneens rekening worden gehouden met spin-off-effecten en andere positieve gevolgen voor de Nederlandse economie. Zijn deze in voldoende mate te verwachten, dan wordt de aanvraag afgewezen (artikel 11, eerste lid, aanhef en onder a). Kunnen zij echter wel aanwezig worden geacht, maar zouden zij niet in een redelijke verhouding tot een kredietpercentage van 60% staan, dan kan een lager kredietpercentage worden vastgesteld.

In verband met de twee vorengenoemde overwegingen is het de vaste beleidslijn voor ontwikkelingsprojecten in de farmaceutische sfeer een maximumkredietpercentage van 50 te hanteren. Dit percentage wordt ook als maximum gehanteerd bij aanvragen van ingenieursbureaus.

Overigens dient er steeds rekening mee te worden gehouden, dat ingeval van (gedeeltelijk) aftrek van andere subsidies en kredieten het gedeelte van de ontwikkelingskosten dat uiteindelijk wordt gefinancierd door het krediet, na de definitieve vaststelling ervan, kleiner kan zijn dan het bij de toezegging door de minister vastgestelde kredietpercentage.

Aanvraagprocedure

In de regeling is voorzien in een behandelingsperiode van zes maanden. De verwachting is, dat het merendeel van de aanvragen binnen deze termijn kan worden afgewikkeld. Voor grotere of meer complexe projecten is er de mogelijkheid van verlenging van de behandelingsperiode met twee maanden. Voor de behandeling van dergelijke aanvragen worden veelal externe instanties ingeschakeld, zoals het Centraal Instituut voor Industrie-ontwikkeling (CIVI), TNO, Centrum Micro-Electronica (CME) en de Rijkskantoormachinecentrale. Hierbij wordt ervoor gewaakt dat de door de aanvrager verschaft bedrijfsgegevens vertrouwelijk worden behandeld. Alle aanvragen worden om advies omtrent alle relevante aspecten voorgelegd aan de Ontwikkelingsraad, een onafhankelijk college waarin thans vier niet-ambtelijke deskundigen zitting hebben. Het besluit waarbij de Ontwikkelingsraad was ingesteld, en dat dateert van 1954, wordt in de onderhavige regeling ingetrokken (artikel 35). De regeling van de taak, samenstelling en werkwijze van de raad wordt thans in deze regeling opgenomen (artikel 6). Overeenkomstig het gestelde in de brief van de Minister van Economische Zaken aan de Tweede Kamer inzake het financieel stimuleringsbeleid dd. 21 oktober 1986, wordt aan deze adviezen een groot belang toegekend in het kader van het streven naar een grotere mate van objectivering bij de uitvoering van het beleid. Daarom zal ook hierbij als vaste beleidslijn gelden dat van een

dergelijk advies, behalve om reden van uitputting van het budget, in het algemeen niet wordt afgewezen, tenzij het onverhoopt niet op zorgvuldige wijze is voorbereid of indien opvolging van het advies in redelijkheid niet een juiste toepassing van de regeling moet worden geacht.

Voorheen was het gebruikelijk dat op de aanvraag in eerste instantie beslist werd met een positief of negatief besluit omtrent het al dan niet toezeggen van een krediet. Daarna plachten de exacte voorwaarden vastgelegd te worden, na overleg met de aanvrager, in een door hem voor akkoord te ondertekenen en terug te zenden brief. Thans zijn de standaardvoorwaarden in de regeling vastgelegd. Daarom kan in het vervolg volstaan worden met één beslissing op de aanvraag, waarin naar de bepalingen van de regeling zal worden verwezen, en waarin het kredietpercentage, het maximale kredietbedrag, de declaratieperiode, de terugbetalingsregeling en de aflossingstermijn zullen worden vastgesteld (artikelen 10 en 12). Wel zal steeds vóórdat het definitieve besluit tot toezegging van een krediet wordt genomen aan de aanvrager een concept-besluit worden toegezonden. Voor zoveel nodig zal daarover ook met hem overlegd worden. Daarna wordt het definitieve besluit genomen. Indien de aanvrager van mening is, dat op dat besluit of op een besluit géén krediet toe te zeggen één der in artikel 8, eerste lid, van de Wet administratieve rechtspraak overheidsbeschikkingen vermelde beroepsgronden van toepassing is, kan hij ter zake een beroepschrift indienen bij de Afdeling rechtspraak van de Raad van State. Is de aanvrager akkoord, dan dient hij de toezeggingsbrief ondertekend terug te zenden aan de minister.

Voorwaarden

Aan de krediettoezegging kunnen voorwaarden verbonden worden, die vervuld moeten worden, omdat anders de toezegging vervalt (artikel 15). Daarbij valt te denken aan het, indien dat nog niet definitief is geregeld, sluiten van een samenwerkingsovereenkomst met een derde ter zake van know how, licenties of produktie. Maakt de aanvrager deel uit van een groep, dan zal steeds de voorwaarde worden gesteld dat de moeder zich – afhankelijk van de situatie – als borg of hoofdelijk medeschuldenaar verbindt tot nakoming van de verplichtingen van de aanvrager en zich ertoe verplicht haar aandelen in de onderneming niet te vervreemden dan na voorafgaande schriftelijke toestemming van de minister.

Het krediet moet worden terugbetaald binnen ten hoogste 15 jaar. De terugbetalingsregeling wordt evenwel zodanig vastgesteld, dat het krediet bij welslagen van het project kan worden terugbetaald binnen de economische levensduur van het produkt, de produktiewijze of de dienst (artikel 5). Daarbij wordt uitgegaan van jaarlijkse betaling door de ondernemer van een zelfde percentage als het kredietpercentage over de geschatte brutomarge die hij kan realiseren bij de verkoop van de produkten of bij de dienstverlening. Zolang aan de terugbetalingsverplichting nog niet is voldaan, blijven de eraan verbonden voorwaarden van kracht (artikel 14). De regeling voorziet in mogelijkheden voor afwijking van de voorwaarden, met toestemming van de Minister van Economische Zaken (artikel 16, elfde lid). Bij het beslissen op verzoeken om zo'n toestemming zal steeds een zorgvuldige afweging worden gemaakt tussen enerzijds de door de ondernemer naar voren gebrachte (commerciële) overwegingen, en anderzijds de doelstelling van de onderhavige faciliteit. Daarin staat centraal de structuurverbetering van produktie en dienstverlening in Nederland.

Declaraties

Het krediet wordt uitbetaald in voorschotten op basis van driemaandelijke declaraties van de door de ondernemer gemaakte kosten (artikel 18). In artikel 1, tweede lid, zijn een aantal kostensoorten vermeld, die niet kunnen worden gedeclareerd. Daarnaast geldt

uiteraard, dat kosten niet dubbel kunnen worden gedeclareerd. Dat zou bij voorbeeld het geval zijn indien specifieke kosten worden gedeclareerd, waarmee al rekening wordt gehouden in een algemeen tarief. Tijdsbesteding van directiemeden specifiek ten behoeve van het project wordt geacht te zijn opgenomen in de toerekening van algemene kosten in het tarief. Indien door de aard van het bedrijf deze declaratiemethode niet gevolgd kan worden, kan in overleg met het ministerie een gewaardeerd loontarief worden vastgesteld. In een in een tarief begrepen opslag voor algemene kosten mogen algemene researchkosten niet begrepen zijn. Voorts kunnen rentekosten daarin alleen worden opgenomen voor zover het betreft het saldo van ontvangen en betaalde rente. Ten slotte zij vermeld dat kosten die gemaakt zijn vóór de kredietaanvraag, niet kunnen worden gedeclareerd (artikel 3, eerste lid). De periode gedurende welke ontwikkelingskosten kunnen worden gemaakt, wordt in de toezeggingsbrief vermeld (artikel 12).

In beginsel komen wél voor declaratie in aanmerking:

- loonkosten (loon, inclusief sociale lasten verhoogd met eventuele toeslagen voor algemene kosten en dertiende maand-uitkeringen of in de CAO overeengekomen, niet volledig winst-afhankelijke uitkeringen);
- materialen;
- investeringskosten van hulpmiddelen die specifiek voor de ontwikkeling moeten worden aangeschaft;
- exploitatiekosten van gebruikte machines en apparatuur die niet uitsluitend voor de betreffende ontwikkelingsfase worden benut;
- kosten van beproevingen, inclusief die van een eventueel in de markt uitgezet(te) produkt, of nulserie;
- verloren produkt, verbruikt bij de beproeving;
- kosten van octrooiverwerving;
- kosten van een prototype of nulserie.

Deze kosten moeten voor rekening van de ondernemer komen. Dat impliceert, dat ook kosten van ontwerp- en adviesbureaus, onderzoekinstituten, laboratoria e.d. voor zover die tot de ontwikkelingskosten kunnen worden gerekend, kunnen worden gedeclareerd. Voor al deze kostensoorten geldt overigens, dat zij slechts tot de te declareren ontwikkelingskosten worden gerekend, indien zij gebaseerd zijn op de door de minister goedgekeurde begroting (artikel 1, eerste lid, onder e). Gedurende en/of na afloop van het ontwikkelingsproject wordt door de Accountantsdienst van het Ministerie van Economische Zaken een onderzoek ingesteld naar de juistheid van de ingediende declaraties. Op basis hiervan wordt het kredietbedrag definitief vastgesteld op basis van nacalculatie (artikel 20). Het correct naleven van de administratieve voorwaarden (artikel 17 van de regeling) kan voorkomen dat reeds ontvangen voorschotten geheel of gedeeltelijk moeten worden terugbetaald.

Subsidies arbeidsvriendelijke produktiemiddelen

In hoofdstuk VI is een tijdelijke regeling opgenomen, op grond waarvan ondernemers die een ontwikkelingskrediet krijgen, in aanmerking kunnen komen voor een subsidie, indien het project aan een aantal aanvullende eisen voldoet. Doel van dit hoofdstuk is ondernemers een extra financiële stimulans te bieden om produktiemiddelen te ontwikkelen die, in vergelijking tot algemeen gangbare typen van produktiemiddelen, de arbeidsomstandigheden voor de gebruikers belangrijk doen verbeteren. De Staatssecretaris van Sociale Zaken en Werkgelegenheid acht het van belang, dat fabrikanten, constructiebedrijven en andere ontwikkelde bedrijven bij het ontwerp van gereedschappen, machines, hulpmiddelen, werktuigen e.d. meer aandacht besteden aan criteria met betrekking tot arbeidsomstandigheden. Door gerichte creatieve ontwikkelingsactiviteiten van ondernemers is het mogelijk, technische oplossingen te bereiken voor een reeks van knelpunten welke op korte of langere termijn reële risico's met zich meebrengen voor arbeidsongevallen en beroepsziekten, of welke door werknemers

als onaangenaam worden ervaren.

Reden voor het opnemen van dit hoofdstuk in de Regeling technische ontwikkelingskredieten is de volgende. Bij de aanvragen van overheidskredieten voor commerciële ontwikkelingsprojecten wordt door de aanvragende bedrijven nog te weinig de verbetering van arbeidsomstandigheden als belangrijk oogmerk aangevoerd. Wel hanteert men uiteraard de kwaliteit van de arbeidsomstandigheden als randvoorwaarde bij de planontwikkeling. Een uitbreiding van het marktaanbod van specifiek op de arbeidsomstandigheden toegesneden hulpmiddelen en gereedschappen is echter gewenst. De extra financiële stimulans, zoals in dit hoofdstuk bedoeld heeft de vorm van een subsidie en beoogt de stap naar de markt voor produktiemiddelen die met ondersteuning van een ontwikkelingskrediet tot stand komen, te vergemakkelijken. Voorbeelden van objecten voor extra stimulering zijn:

- stille of trillingvrije apparatuur;
- beperking van bijvoorbeeld rugbelasting en beenbelasting bij bediening van machines en hantering van materiaal;
- voorkoming van direct contact (huidcontact, inademing) met bepaalde grond- of hulpstoffen, zoals oplosmiddelen, lijmsorten, dampontvetters, verfstoffen e.d.;
- beperking van blootstelling aan stof, dampen en gassen veroorzaakt door machines e.d. bij verwerking van materiaal;
- ovens die minder hitte uitstralen;
- technisch-innovatieve maatregelen die het veiligheidsgedrag van werknemers bevorderen.

De subsidietoekenning op aanvragen verloopt als volgt.

Gelijktijdig met de toezegging van een ontwikkelingskrediet ontvangt de aanvrager een subsidietoezegging voor de eerste vijf produktiemiddelen die geproduceerd zullen worden (artikel 28, eerste lid).

Voor het bedrag van de subsidie geldt een absoluut maximum van f 50 000 per exemplaar. Voorts fungeert het subsidiebedrag ten behoeve van het eerste exemplaar als maximum voor de subsidiebedragen ten behoeve van de vier volgende exemplaren (artikel 29). Uitbetaling van de subsidie voor het eerste gereedgekomen produktiemiddel vindt plaats, zodra ten genoegen van de Minister van Economische Zaken aan de hand van een opgave met accountantsverklaring is aangetoond, dat dit produktiemiddel in het bedrijf van aanvrager in gebruik is genomen, dan wel is verkocht of anderszins tot opbrengst heeft geleid (bijvoorbeeld uit verhuur of lease) (artikel 32). Voor uitbetaling van de volgende vier gereedgekomen produktiemiddelen geldt de voorwaarde dat ten genoegen van de Minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid aangetoond moet worden, dat de beoogde effecten op de arbeidsomstandigheden inderdaad zijn bereikt (artikel 33, tweede lid). Ook dient een opgave met accountantsverklaring met betrekking tot de opbrengst van deze produktiemiddelen te worden overgelegd, op basis waarvan de definitieve subsidie wordt vastgesteld. Eigen gebruik leidt in dit verband derhalve niet tot subsidiëring. Zoals hiervoor aangegeven wordt immers beoogd de stap naar de markt te stimuleren.

Nadere informatie omtrent de inhoud van dit hoofdstuk is verkrijgbaar bij het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, D.G. Arbeid (070-62 46 11). Aanvragen kunnen, tegelijk met de aanvraag voor een ontwikkelingskrediet, worden ingediend tot en met 31 december 1988 (artikel 30, eerste lid). Zij zullen echter worden afgewezen, indien reeds eerder het beschikbare bedrag van 5 miljoen gulden is uitgeput (artikel 30, derde lid).

De minister van Economische Zaken,

R. W. de Korte.

Bijlage 1.

Bedoeld in artikel 7, tweede lid

Informatie en stukken, in drievoud te verschaffen bij de aanvraag van een krediet

1. Gegevens van de aanvrager
 - a. Naam en adres.
 - b. Uittreksel uit het Handelsregister.
 - c. Rechtsvorm.
 - d. Deel uitmaken van groep van ondernemingen; naam en adres van de (rechts)persoon die binnen de groep overwegende zeggenschap uitoefent.
 - e. Aard en omvang van de onderneming.
 - f. Beknopt organisatieoverzicht van de onderneming; aantal werknemers; idem met betrekking tot eventuele groep van ondernemingen.
 - g. Jaarrekening en accountantsrapporten met betrekking tot het laatste boekjaar of, indien nog niet beschikbaar, van het daaraan voorafgaande boekjaar; idem van ondernemer die binnen een groep overwegende zeggenschap uitoefent over de aanvrager.
 - h. Verwachtingen voor de toekomst ten aanzien van omzet en rentabiliteit.
 - i. Naam, functie en telefoonnummer contactpersoon.
2. Projectgegevens
 - a. Technische omschrijving van het project, duidelijk gemaakt met tekeningen of schetsen, zo mogelijk aangevuld met de eerste onderzoeksresultaten; motivering van de nieuwheid.
 - b. Risico's en knelpunten die zich in de ontwikkelingsfase kunnen voordoen.
 - c. Voor- en nadelen ten opzichte van reeds bestaande produkten, werkwijzen of diensten.
 - d. Plaats of plaatsen, waar de ontwikkeling, de beproeving en de produktie zullen worden uitgevoerd.
 - e. Octrooioppositie; afschriften van eventuele octrooien en octrooiaanvragen.
 - f. Eventuele afspraken met derden over samenwerking, licenties, know-how-inbreng e.d.; afschriften van overeenkomsten dienaangaande.
 - g. Projectplan en -begroting, gespecificeerd per projectfase en herkomst van de kosten; opbouw van de uurtarieven; tijdsplanning van ontwikkelingsactiviteiten.
 - h. Verwachte kostprijs en opbrengst, alsmede de opbouw ervan, van de uit het ontwikkelingsproject voortvloeiende produkten c.q. diensten.
 - i. Verwachte omzet in hoeveelheid en waarde van de uit het ontwikkelingsproject voortvloeiende produkten c.q. diensten in de eerste vijf jaren; marktanalyse (taxatie totale marktomvang, marktaandeel); positie ten opzichte van concurrenten in prijs en marktaandeel.
 - j. Verwachte economische levensduur van het produkt, de werkwijze of de dienst.
 - k. Verwachte datum van aanvang van de exploitatie.
 - l. Termijn waarbinnen de ontwikkelingskosten en rente kunnen worden terugverdiend; berekeningswijze van deze termijn, met name percentage van de omzet dat hiermee gemoeid is.
 - m. Verkooporganisatie en verkoopkanalen.
 - n. Financieringsplan; gevraagd krediet; mogelijkheden om het niet met het krediet te financieren gedeelte van de projectkosten te financieren; uit anderen hoofde aangevraagde of nog aan te vragen subsidies, kredieten en deelnemingen; noodzakelijke investeringen.
 - o. Financieringsmogelijkheden om een in technisch opzicht geslaagd project verder te exploiteren.

Deze bijlage behoort bij de regeling van de Minister van Economische Zaken van 11 december 1986, nr. 686/415/WJA/JZ.

De minister van Economische Zaken,

R. W. de Korte.

Bijlage 2.
Bedoeld in artikel 17, vierde lid, 23 en 32, eerste lid

Model accountantsverklaring

Accountantsverklaring ten behoeve van het Ministerie van Economische Zaken betreffende
(naam van de ondernemer die een ontwikkelingskrediet heeft gekregen) inzake het ontwikkelingskrediet met projectnummer als bedoeld in de brief van de Minister van Economische Zaken d.d. kenmerk

Wij hebben een onderzoek ingesteld naar de door (naam en vestigingsplaats van de ondernemer) verstrekte, hierbij gevoegde en door ons gewaarmerkte opgaven (over het jaar . . .) als bedoeld in (de) artikel(en) 17, vierde lid, 23 en 32, derde lid, van de Regeling technische ontwikkelingskredieten 1986.

Op grond van ons onderzoek zijn wij van oordeel dat a. met betrekking tot het technisch ontwikkelingskrediet:

- de opgave van de omzet gerealiseerd met de uit het ontwikkelingsproject voortvloeiende productie c.q. dienstverlening¹
 - de opgave van de omzet gerealiseerd met de van het ontwikkelingsproject afgeleide productie c.q. dienstverlening¹
 - de opgave inzake de opbrengst uit verkoop of anderszins van een nulserie, prototype, onderdelen hiervan, of andere activa, die mede met het krediet zijn gefinancierd¹
- b. met betrekking tot de subsidie arbeidsvriendelijke produktiemiddelen:
- de opgave ter zake van de opbrengsten uit verkoop of anderszins dan wel de ingebruikneming ervan¹ juist en volledig is/zijn (c.q. een ander oordeel van de accountant met vermelding van de gegevens welke niet kunnen worden getoetst).
- Afgegeven te d.d.

Naam en handtekening van de registeraccountant/ac-countant-administratieconsulent.

¹ Doorhalen indien niet van toepassing.

Deze bijlage behoort bij de regeling van de Minister van Economische Zaken van 11 december 1986, nr. 686/415/WJA/JZ.

De minister van Economische Zaken,

R. W. de Korte.

Bijlage 3.
Bedoeld in artikel 30, eerste lid

Informatie en stukken, te verschaffen bij de aanvraag voor een subsidie arbeidsvriendelijke produktiemiddelen

- a. Gevolgen voor de arbeidsomstandigheden die de toepassing van het te ontwikkelen produktiemiddel teweeg zal brengen, vergeleken met de gangbare produktiemiddelen, gespecificeerd naar soorten arbeidsomstandigheden als vermeld in artikel 28, tweede lid.
- b. Raming van de verkoopprijs van het produktiemiddel alsmede de opbouw hiervan.
- c. Indien het project mede gericht is op de verbetering van de arbeidsomstandigheden in de eigen onderneming van de aanvrager: verklaring houdende het oordeel van de ondernemingsraad dan wel, bij het ontbreken daarvan, van de betrokken werknemers.

Deze bijlage behoort bij de regeling van de Minister van Economische Zaken van 11 december 1986, nr. 686/415/WJA/JZ.

De minister van Economische Zaken,

R. W. de Korte.

Verdeling toezeggingen naar bedrijfstak

Koploper in aantallen is de machine- en fijnmechanisme industrie met een derde van het totaal aantal toezeggingen. De gemiddelde project grootte is hier ca f 1,5 mln.

Het totaal verstrekte bedrag is bij de elektronische industrie het grootst. De derde plaats wordt ingenomen door de transportmiddelen industrie.

Op de vierde plaats komt de Chemische industrie.

Toegezegde kredieten naar bedrijfstak

	<u>1979 t/m 1988</u>		<u>1988</u>	
	aantal	bedrag	aantal	bedrag
	(x mln.)		(x mln.)	
1. Machine- en fijn- mechanisme industrie	280	431	17	37,1
2. Elektronische industrie	95	476	6	23,2
3. Zakelijke dienstverlening	99	58	19	10,6
4. Metaalproducten- en Basisindustrie	67	61	4	1,4
5. Transportmiddelen	35	160	3	1,2
6. Handelsbedrijven	48	20	7	1,2
7. Chemische industrie	46	153	3	1,0
8. Rubber- en kunststofindustrie	19	26		
9. Instrumenten en optische industrie	55	60	3	9,2
10. Voedings- en genotmiddelen industrie	21	26	1	0,5
11. Bouw- en installatie bedrijven	27	20	2	0,4
12. Diversen	57	59	3	1,9
	<u>849</u>	<u>1.550</u>	<u>68</u>	<u>87,7</u>

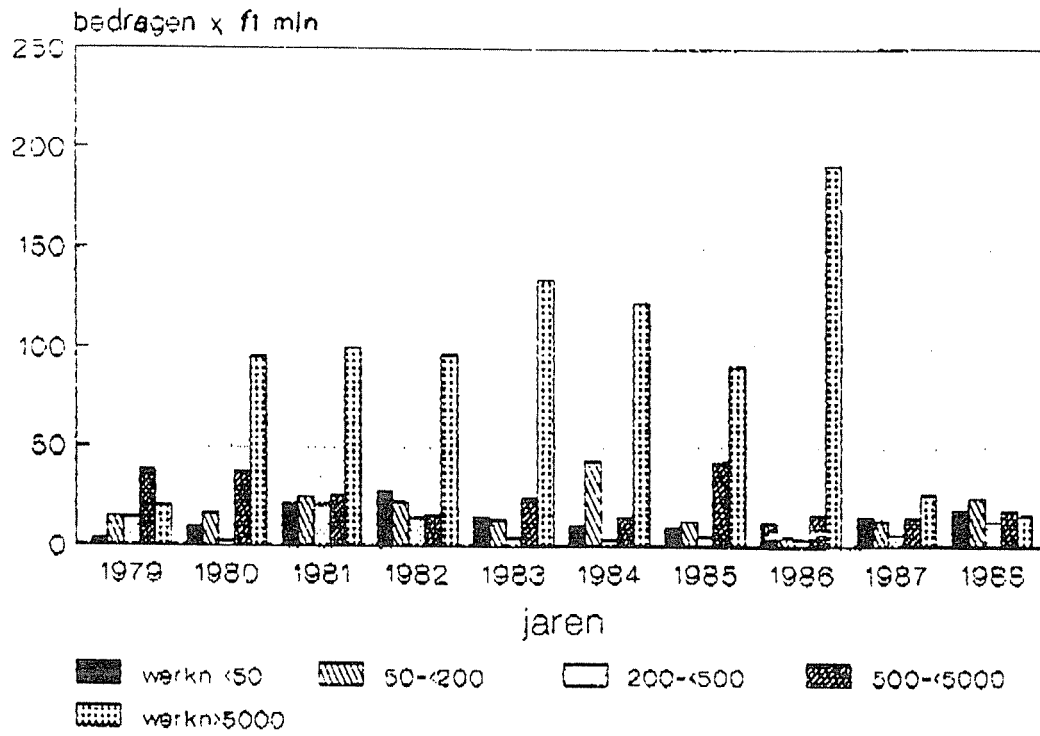
Het beeld van 1988 wijkt enigszins af van het langere termijn beeld 1979 t/m 1988. Dit wordt gedeeltelijk veroorzaakt door de aanpassing van de regeling met ingang van 1987, welke participatie van zeer grote ondernemingen met meer dan 20.000 medewerkers uitsluit.

Met name bij de chemische industrie heeft dit significante gevolgen. Daarnaast valt op het toenemende belang van de zakelijke dienstverlening.

In figuur 3 en 4 wordt een beeld gegeven van de verdeling van de toezeggingen (bedragen en aantallen) naar grootte van het aanvragende bedrijf. Voor meer informatie kan worden verwezen naar het Jaarverslag 1988 van het TOK.

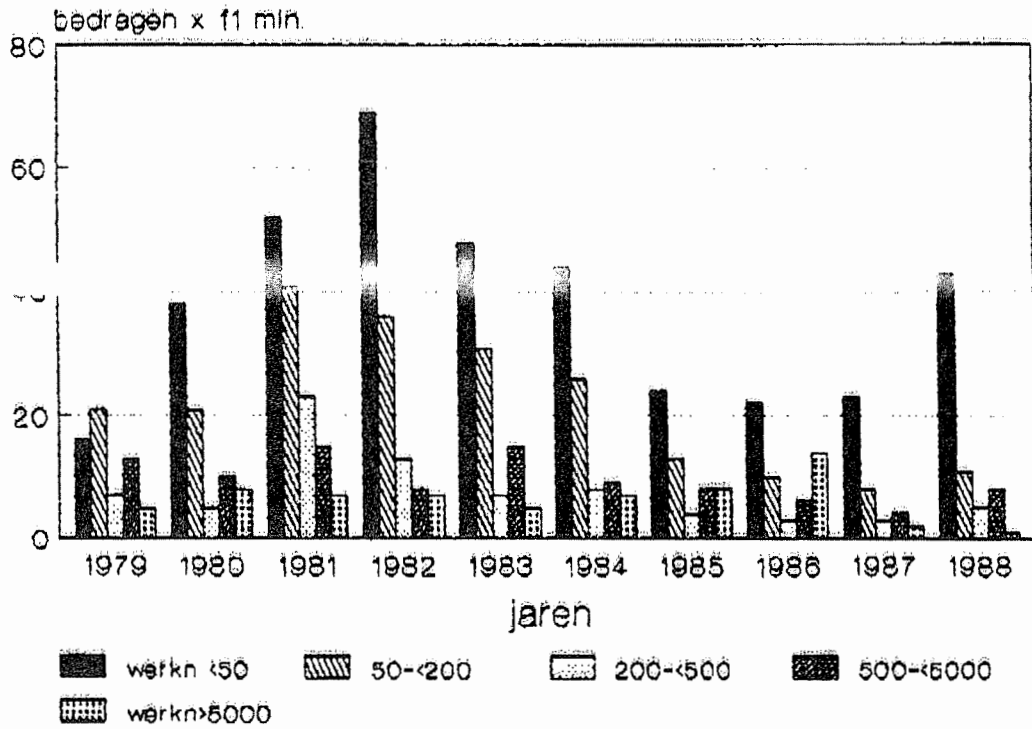
figuur 3

toezeggingen naar aantal werknemers bedragen

figuur 4

toezeggingen naar aantal werknemers aantallen

Bijlage 3.

Internationale vergelijking van instrumenten gericht op R&D in het bedrijfsleven.Inleiding

In deze bijlage wordt in kaart gebracht op welke manieren ons omringende landen R&D in de marktsector stimuleren, om zo in te kunnen schatten hoe een instrument als het TOK en zijn inbedding in het instrumentarium voor technologiebeleid zich verhoudt tot soortgelijke faciliteiten in West-Europa.

Bij het trekken van conclusies naar aanleiding van dit overzicht dient de nodige terughoudendheid in acht te worden genomen. Een schets als deze is niet meer dan een momentopname, waaruit slechts indicatief conclusies getrokken kunnen worden. Bovendien is de vergelijking toegespitst op financiële stimuleringsinstrumenten gericht op civiel onderzoek. Infra-structuur, innovatieve overheidsaanschaffingen, en defensieonderzoek worden niet in de beschouwing betrokken. Ook buiten beeld blijven faciliteiten van regionale overheden of bij uitstek gericht op regionale ontwikkeling. Tot slot zijn niet alle instrumenten even goed als zodanig herkenbaar, soms zelfs onzichtbaar. Ze kunnen zijn ingebouwd in andere instrumenten, hebben in het geheel geen regeltechnische vormgeving of zijn door verschillen in formulering van middelen en doeleinden niet direct herkenbaar.

De landen waarvan het instrumentarium is geïnventariseerd zijn België, de BRD, Frankrijk, het Verenigd Koninkrijk en Zweden. Per land is een algemene beschouwing gegeven en vervolgens een opsomming van de voornaamste subsidie-, krediet-, en fiscale instrumenten.

1. België

a. Algemeen

Blijkens een beleidsnota uit 1986 van de toenmalige Minister van Begroting, Wetenschapsbeleid en het Plan Verhofstadt lag het percentage van het BNP dat in België aan onderzoek en ontwikkeling werd uitgegeven met 1,47% beduidend onder dat van omliggende landen. Een belangrijke doelstelling van het overheidsbeleid werd dan ook het trachten dit cijfer te verhogen. De groei zou voornamelijk in de particuliere sector dienen plaats te vinden.

Het overheidsbeleid in België is er enerzijds op gericht de versnipperde inspanningen op het gebied van het fundamenteel onderzoek te bundelen en te stimuleren (o.a. door middel van zgn. impulsprogramma's). Anderzijds wil de Belgische overheid de marktsector met stimulerende maatregelen ertoe aanzetten om meer in onderzoek en ontwikkeling te investeren, en de samenwerking tussen universiteit en

industrie intensiveren. Ook is het bevorderen van Belgische participatie in internationaal gerichte projecten een verklaarde doelstelling van het beleid.

Recentelijk is in het kader van de federalisering van het Belgische overheidsbeleid ook gestart met het overdragen van een deel van de vorming en uitvoering van het technologiebeleid naar de gewestelijke overheden. Tot welke constellatie dit uiteindelijk zal leiden is nog niet geheel duidelijk.

Stimulering van R&D in de marktsector vindt in België plaats door middel van subsidie, maar vooral van krediet- en fiscale faciliteiten. Voor een deel kunnen deze ook betrekking hebben op ontwikkelingsactiviteiten.

b. Faciliteiten

In de kredietsfeer kent België terugvorderbare renteloze voorschotten van maximaal 80% van uitgaven verricht voor de uitwerking van prototypen, nieuwe produkten of nieuwe fabricageprocessen. Eveneens in kredietvorm vindt de stimulering plaats van technologie op gebieden die van nationaal belang worden geacht. Van 1983 tot 1986 ging het dan met name om informatica, biotechnologie, ruimtevaart, luchtvaart, nieuwe materialen, micro-eletronica, telecommunicatie en oceanografie. Op deze gebieden worden nagenoeg alle activiteiten, van basisonderzoek tot en met demonstratie gefinancierd.

Op fiscaal gebied is de investeringsaftrek van belang. Een gedeelte van gemaakte investeringskosten mag van de winst voor belasting worden afgetrokken. Voor investeringen ter bevordering van het onderzoek en de ontwikkeling van nieuwe produkten of gevorderde technologieën gaat het om 20%.

In dit verband zijn ook de innovatievenootschappen van belang: kleine ondernemingen, opgericht om exploitatie en/of commercialisatie van hoogtechnologische producten ter hand te nemen komen in aanmerking voor 10 jaar vrijstelling van vennootschapsbelasting.

Fiscaal voordeel bestaat er ook voor ondernemingen tot 200 werknemers die zich vestigen in een zgn. T-zone (tewerkstellingszone), een gebied waarin bevordering van werkgelegenheid en technologische ontwikkeling intensief ter hand wordt genomen. De ondernemingen moeten nieuwe arbeidsplaatsen scheppen en op een geselecteerd aantal hoog-technologische terreinen actief zijn.

Voor nieuw personeel dat voor R&D wordt ingezet kan men in België voor BFR 100.000 belastingvrijstelling krijgen.

Tenslotte kan gewezen worden op het bestaan van participatiemaatschappijen als het Fonds voor Industriële Vernieuwing, de Nationale Investeringsmaatschappij en de drie Gewestelijke Investeringsmaatschappijen die veelal tegen gunstige voorwaarden kapitaal voor innovatie-activiteiten verstrekken.

2. Bondsrepubliek Duitsland

a. Algemeen

In het Westduitse marktgerichte technologiebeleid vindt een verschuiving plaats van diverse stimulerende instrumenten naar belastingverlaging. Welke instrumenten precies door wat voor verlagingen vervangen zullen worden is nog moeilijk te zeggen en daarmee is het ook niet goed mogelijk in het instrumentarium als geheel inzicht te krijgen.

De genoemde verschuiving hangt mede samen met de opvatting van de Bondsregering dat overheidsbetrokkenheid bij R&D in de marktsector dient af te nemen. Het aandeel van het bedrijfsleven in de laatste jaren sterk toegenomen Westduitse uitgaven voor onderzoek en ontwikkeling is gestegen tot 61 %.

De nadruk in het Westduitse technologiebeleid t.a.v. de marktsector lijkt te komen liggen op informatie- en adviesverlening, scholingsvoorzieningen, stimuleren van toegang van MKB tot specifieke technologieprogramma's en het bevorderen van onderzoek en ontwikkeling op een aantal strategisch geachte terreinen.

b. Faciliteiten.

In de subsidiesfeer zijn de twee omvangrijkste instrumenten, de personeelkostensubsidie (maximaal 6 jaar 40 % van de loonkosten voor R&D-personeel) afgeschaft. Wel bestaan nog een R&D-investeringspremie, een subsidie voor technologisch hoogwaardige nieuwe ondernemingen, een subsidie voor uitbestede R&D, en ondersteuning van activiteiten in het kader van een van de technologieprogramma's. Al deze subsidies kunnen ook ontwikkelingsactiviteit bevorderen. In de kredietsfeer stimuleert de Bondsregering het doen van innovatieve investeringen met hoge risico's. De overheid voorziet tot een maximum van DM 1 mln. in hoogstens 75 % van de investering en neemt tegen een toeslag van 2 % op de marktrente 75 % van het risico over.

Tevens is het mogelijk in het kader van de ondersteuning van "technologische starters" overheidskredieten te krijgen: voor het opstarten van het productieproces, voor marktintroductie en voor R&D-werk.

Fiscale faciliteiten zijn er voor uitvinders, in de vorm van verlaagde belastingtarieven voor uitvindersroyalties. Tevens kunnen uitvinders extra afschrijven op R&D-investeringen.

3. Frankrijk.

a. Algemeen.

Technologiebeleid heeft het laatste jaar opnieuw een belangrijke impuls gekregen. Daalde in de jaren 1986-1988 het budget voor civiele R&D met 4 %, in de eerste begroting van de regering-Rocard was sprake van een verhoging met 7,6 %. De overheids-uitgaven voor R&D belopen nu ruim FF 42 mld. De stijging komt vooral ten goede aan specifieke technologieprogramma's. Van de publiek gefinancierde R&D gaat 40 % naar de marktsector. Toenemende aandacht is voor het maatschappelijk draagvlak van technologische vernieuwing: voorlichting, demonstraties, jeugd- en techniek-projecten etcetera.

b. Faciliteiten

Opvallend is de brede definitie die voor speur- en ontwikkelingswerk wordt gehanteerd: het omvat volgens de Fransen ook activiteiten als marktstudies en marktintroduktie.

Budgettair het omvangrijkst (FF 2 mld in 1988) is de fiscale reductie van 50 % voor additionele R&D-uitgaven. Hiernaast bestaat er nog een aantal andere fiscale regelingen, zoals vrijstelling voor collectieven en vervroegde afschrijving voor research-apparatuur.

Subsidies kent Frankrijk voor onderzoekprogramma's van nationaal belang op geselecteerde gebieden, vooropleiding en voor kosten van het installeren en opzetten van technologisch equipment.

Van de kredieten die de Franse overheid verstrekt is de innovatiehulp het belangrijkste. Voor alle fasen van het innovatietraject kan een innovatiehulpfaciliteit van maximaal 50 % verkrijgen worden.

Ook in kredietvorm (maximaal 50 %; terugbetaling bij succes) kan ondersteuning voor de lancering van innovaties gegoten worden.

Van belang is verder het industrieel beleidskrediet: voor strategische projecten met grote risico's wordt een subsidie of krediet beschikbaar gesteld.

4. Verenigd Koninkrijk.

a. Algemeen.

Van de 4,6 mld. pond die in 1986 in het VK aan R&D werd besteed ging nog niet de helft naar civiel onderzoek.

Halverwege de jaren tachtig ging een voornaam deel van deze inspanning naar een negental gebieden via een programmatische aanpak. In 1988 is de koers echter verlegd. Hoofdthema's worden nu: management-opleidingen, onderwijs/arbeidsmarkt/technologie, strategievorming in het MKB, lokale en regionale steun, en steun voor research-samenwerkingsprojecten op een beperkt aantal gebieden.

b. Faciliteiten.

Een omvangrijk subsidieinstrument is het innovation scheme op grond waarvan ondernemingen en researchorganisaties op geselecteerde technologiegebieden 25 % van de totale projectkosten vergoed krijgen. In de nieuwe aanpak van het Britse technologiebeleid past verder de subsidie in het kader van het 'link-initiative': 50 % subsidie voor samenwerkingsprojecten van industrie en wetenschap.

Subsidies zijn er verder voor stages in het bedrijfsleven voor afgestudeerden, training, advies, en kwaliteitsbeleid. Een belangrijke kredietfaciliteit is de overheidsgarantie tot 70 % op middellange termijn-leningen voor MKB.

In de fiscale sfeer kent het VK een versnelde afschrijving voor investeringen, aftrek voor kapitaals- en exploitatie-uitgaven t.b.v. research en belastingkrediet voor additionale R&D in kleine bedrijven.

5. Zweden

a. Algemeen

In Zweden speelt de beleidvormings- en uitvoeringsorganisatie STU een belangrijke rol in het technologiebeleid. Via de STU loopt een groot deel van de marktgerichte stimulering. Lag in het begin van de jaren tachtig de nadruk van de stimulering op het begin van de kennis- en innovatieketen, later werden regionalisatie en MKB trefwoorden.

b. Faciliteiten.

De STU werkt vooral met kredieten, terug te betalen bij succes, van 40 à 50 % van de projectkosten.

Eveneens met kredieten maar ook met subsidies werkt het Industrieel Ontwikkelingsfonds. Dit participeert voor hoogstens 50 % (met een maximum van ZK 50 mln.) in innovatieprojecten van grotere ondernemingen.

Wat kleinere, fiscale faciliteiten zijn de aftrek van R&D-kosten van de winst voor belasting, reductie op loon- en inkomstenbelasting voor buitenlandse onderzoekers, en loonkostensubsidie via de fiscaliteit voor additioneel R&D-personeel.

Samenstelling van de werkgroep

drs. T.J. van Heesch (voorzitter)
Min. van Economische Zaken

drs. W.E. Postma (secretaris)
Min. van Financiën

drs. M.E.P. Dierikx (adj. secretaris)
Min. van Economische Zaken

dr. H.J. Blaauw
Min. van Onderwijs en Wetenschappen

drs. P. van der Gaag
Min. van Sociale Zaken en Werkgelegenheid

drs. J.J. Geluk
Min. van Landbouw en Visserij

drs. B.J.M. Giesen
Min. van Economische Zaken (StiPT)

drs. H.J. Heijdt
Min. van Economische Zaken

drs. J.P. Kieboom
Min. van Algemene Zaken

drs. A.J.M.M. Maes (vanaf 1 januari 1989)
Min. van Economische Zaken

Ir. B.L. van der Ven
Min. van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer

drs. A.H.J. Vermeulen (tot 1 januari 1989)
Min. van Economische Zaken

Toegevoegd aan het secretariaat:
drs. R.E. van Vliet (Min. van Economische Zaken)